

KIVENNAVAN KIRKKO

11/7 1812—11/7 1912

Satavuotismuisto

HIRJOITTAJAT

J. A. MAUNU

KIVENNAVA 1912.

C 25. 1/40 mau

KIVENNAVAN KIRKKO

11/7 1812—11/7 1912

SATAVUOTISMUISTO

KIRJOITTANUT

J. A. MAUNU

„Mitä olemme kuulleet ja tiedämme ja mitä isämme ovat meille kertoneet, sitä emme tahdo salata heidän lapsiltaan; tahdomme nousvalle polvelle kertoa Herran kiitettävistä teoista, hänen voimastaan ja tekemistään ihmeistä“.

Ps. 78: 3 ja 4.

JYVÄSKYLÄSSÄ 1912
K. J. GUMMERUS OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA

KUUNNAN KIRKKO

1912-1913

RAVASTO

1912-1913

1. K. J. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...

LAPPEENRANNAN
KAUPUNGINKIRJASTO

Kirkko ja kellotapuli.

Kivennapa, jonka vanha nimi on Hanttula, kuului ennen Muolan eli Pyhäristin pitäjään, joka muodostui itsenäiseksi seurakunnaksi v. 1352. Sata vuotta myöhemmin tavataan nimitys Kivinapa¹⁾ (Kivennapa) ensi kerran. Mistä tämä omituinen nimitys on johtunut, ei ole tietoa. Ettei se, niinkuin on väitetty, ole johtunut siitä linnasta (kivinapa-etuvarustus, linna), joka v. 1540 rakennettiin Linnamäelle, nykyisen pappilan paikalle, on selvää, koska nimitys Kivinapa tavataan jo sata vuotta sitä ennen. Ensimmäinen kirkko lienee rakennettu noin 1445, toinen on 1500-luvun keskivaiheilta sijainnut Hanttulan kylässä Vuotjärven rannalla. Siitä pitäjän nimi Hanttula, jota yksinomaan on käytetty vuosina 1539—61. Asiakirjoissa mainitaan v. 1672 kirkko, jota silloin rakennusmestari Olof Sigfridsson'in johdolla sisältä rakennettiin. Se lienee sijainnut sillä kummulla, Hanskasuonmäellä, missä kirkot sittemmin ovat torninsa taivasta kohti kohottaneet. Sitten rakennettiin Kivennavalle kirkko v. 1726. Tämä kirkko oli ristikirkko ja oli lyhytaikainen, koskapa uusi kirkko, nykyisen edelli-

¹⁾ Olavi Magnuksen kartassa vuodelta 1539 on muoto Kinavep, joka ehkä on väärinkirjoituksesta muodostunut sanasta Kivanep. Eräässä venäläisessä aikakirjassa, jossa kerrotaan Kivennavan linnoituksen hävittämisestä v. 1556 päälliköiden Schtjenjatevin, Paletskijn ja Kaibulan johdolla, puhutaan „Kinodepin (= Kivennapa) kaupungista“.

nen, vihittiin jo 12 p. Toukokuuta 1756. Se sijaitsi suunnilleen niillä paikoin, missä rovasti Relanderin hauta nyt on.

Nykyistä kirkkoa, jonka tarkoitukseensa vihkimisestä Heinäkuun 11 p:nä 1912 tulee kuluneeksi sata vuotta, alettiin rakentaa v. 1804. Kuka piirustukset on tehnyt ja kuka rakennusmestarina on töitä johtanut, siitä ei ole tietoa. Piispantarkastuksessa v. 1806 ilmoitettiin rakenteilla olevan kirkon olevan ainoastaan puoleksi valmistunut, jonka vuoksi ei voitu sanoa, paljonko se tulee maksamaan. Rakennus valmistui v. 1808. Silloin hankittiin kirkkoon uusi 220 ruplaa maksava kello ja seuraavana vuonna toinen pienempi kello, jonka hinta oli 40 ruplaa. Entisen kirkon yhteydessä oli kellotapuli. V. 1797 pidetyssä tarkastuksessa mainitaan tapuli kovin rappeutuneeksi ja päätettiin vielä samana kevänä rakentaa katolla varustettu kellosuojus pylväiden varaan. Väliaikainen kellotapuli oli oleva siksi kunnes seurakunta rakentaa uuden kirkon, jolloin myöskin uusi kellotapuli on erilleen rakennettava.

Tuli sitten Suomen sota 1808—09 ja Suomen siirtyminen Venäjän vallan alle sekä Viipurin läänin yhdistäminen muun Suomen kanssa v. 1811. Näinä vaiherikkaina vuosina ehdittiin huolehtia uuden Herran tempelin kaunistamisestakin. Varsinkin oli kirkon valmistumisvuonna seurakuntaan muuttanut uusi kirkkoherra *Henrik Borenius* innokas toimimaan kirkon kaunistamiseksi. Vuosina 1810—11 kirkkomaalari *Müller Pieta*rista varusti kirkon raamatullisilla maalauksilla — alkaen maailman luomisesta ja päättyen ehtoollisen asettamiseen ja Jumalan karitsaan, joka ristillä poisottaa maailman synnit, — jotka maalaukset hyvin säilyneinä vieläkin kaunistavat Kivennavan kirkkoa. Maalauksista maksettiin 2240 paperiruplaa. V. 1810 han-

kittiin veistokuvia kirkkoon 145 ruplan edestä. Näistä veistokuvista ei ole enää mitään jälellä. Ne ovat joko hävinneet tahi häipyneet museoiden kokoelmiin.

Heinäkuun 11 p:nä 1812*) vihki Viipurin kirkkoherra *Jaakob Schröder* (s. 18/2 1772 † 23/3 1829) juhlaallisesti kirkon. Se oli ilon päivä. Uusi kaunis hiukan venäläiseen malliin rakennettu kirkko kohoutui viisitornisena taivasta kohti. Keskimäisessä päätornissa oli vinoristi. Vihkimäjuhlassa oli lukuisasti seurakuntalaisia. Pappeja oli toimituksessa läsnä: Muolan kirkkoherra Aleksander Sundblad, Uudenkirkon kirkkoherra Andreas Hornborg, seurakunnan oma kirkkoherra Henrik Borenius, kappalainen nimipastori Johan Groundström, nimipastori Johan Wilhelm Stråhlman Viipurista, seurakunnan apulainen nimipastori Filip Modén. Ensin laulettiin silloisesta virsikirjasta virsi n:o 68 (O kuinka ihanat Asuinsijas ovat), jonka perästä vihkiä kirkkolain XXVII luvun 2 §:n määräämillä sanoilla (Pyhä, pyhä, pyhä Herra Jumala Sebaot, täydet ovat taivaat ja maa sinun kunniaasi, täytä myöskin nyt pyhällä kunniallasi ja kirkkaudellasi tämä huoneesi ja kaikkien kristinuskovaisten sydämet, pyhän nimesi tähden) alkoi toimituksen. Papit lukivat tilaisuuteen sopivia raamatunlauseita ja vihkiä piti Jaak. 1: 17 («Kaikkinainen hyvä anto ja kaikkinainen täydellinen lahja tulee ylhäältä valkeuden isältä, jonka tykönä ei ole muutosta eikä valkeuden ja pimeyden vaihetusta») johdosta lyhven puheen, huomioon ottaen sen mitä kirkkolain XXVII luvun 3:s § määrää: (Sitten ilmoittaa hän (vihkiä) lyhvellä puheella mistä nyt on kysymys,

*) Se oli suurien tapauksien aika. Muutama päivä ennen oli Napoleon vienyt Njemen joen poikki 600,000 miestä musertaakseen Venäjän sotajoukon.

rukoilee Jumalalta sopivalla rukouksella armoa ja apua, että hänen pyhä sanansa ja evankeliuminsa aina puhtaasti ja väärentämättömästi siinä (kirkossa) opetettai-siin ja saarnattaisiin ja pyhät sakramentit oikein käy-tettäisiin. Sitten hän lukee Isämeidän, ja toivottaa siunausta koko seurakunnalle yhteisesti ja erityisesti sil-le, joka on kirkon rakentanut). Sitten kun oli laulettu «O Jumala, me sinua ylistämme» ja kirkkolain määrää-mät kehoitukset (että pitäisivät tämän temppelein Her-ralle pyhitettynä huoneena kunniaassa ja arvossa, uskol-lisesti siinä rukoilisivat, kiittäisivät ja ylistäisivät Juma-laa, mielellään kuulevat ja kätkevät hänen pyhän sanansa ja oikein käyttävät sakramenttejä) seurakun-nalle lausutut, alkoi tavallinen jumalanpalvelus, jossa seurakunnan kirkkoherra Borenius saarnasi.

Pöytäkirjassa sanotaan: «tämä kirkko on pieneksi muistoksi siitä monenlaisesta hyvästä, mitä Kivennavan pitäjän nykyinen omistaja, hänen ylhäisyytensä jalosu-kuinen kreivi *Petter Soltikoff* on sen rakentamisessa y. m. osoittanut, nimetty Pyhän Pietarin kirkoksi. Kirkon rakentaminen on aloitettu v. 1804, kun rovasti Johan Bergstein vainaja oli kirkkoherrana tässä seurakun-nassa ja jatkettu nykyisen kirkkoherran Henrik Bore-niuksen valvonnan alla, joka kiitettävällä utteruudella on huolehtinut siitä, mikä voisi koitua tämän pyhäkön kaunistukseksi».

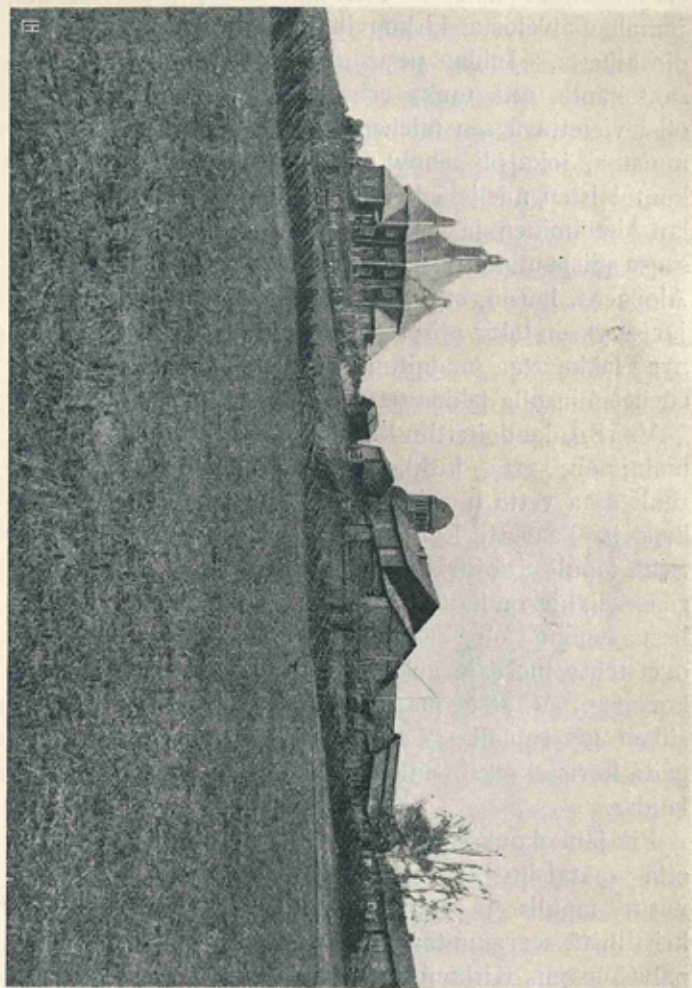
Kirkon vihkimisen vuosipäivää vietettiin sitten vuo-sittain Pietarinpäivänä 29 p. Kesäkuuta vanhaa lukua eli 11 p:nä Heinäkuuta uutta lukua erityisellä jumalan-palveluksella. Porvoon piispan F. L. Schaumanin pi-täessä tarkastusta Kivennavalla lokakuussa 1873 ilmoitti silloinen kirkkoherra Johannes Hertz, että juhla oli antanut aihetta epäjärjestyksiin ja jätti tarkastajan tutkittavaksi, olisiko sitä edelleenkin vietettävä. Piispa

ei katsonut papiston velvollisuudeksi pitää sellaista jumalanpalvelusta, kirkonvihkimäjuhlanakaan ei siihen ole aihetta. Juhlan perustuksena on katolilainen kat-santokanta, että muka erityisellä jumalanpalveluksella olisi vietettävä sen miehen (kreivi Pietari Soltikoffin) muistoa, joka oli tehnyt lahjoituksia kirkolle. Seura-kuntalaisten mielissä kyti kumminkin yhä vihkimäjuh-lan viettäminen ja lausuivat tässä suhteessa toivomuk-sensa piispantarkatuksessa v. 1890. Tarkastaja, piispa Alopaeus, lausui, että kun kaupan ja kaikenlaisen epä-järjestyksen takia piispa Schauman aikoinaan oli käske-nyt lakkauttaa mainitun jumalanpalveluksen, saisi se edelleenkin olla lakkautettuna.

V. 1819 laudoitettiin kirkko sisältä, mutta jo v. 1831 mainitaan, että kirkko tarvitsisi laudoittamista, kun tuuli ajaa vettä nurkista sisään. V. 1828 valmistui ra-kentaja Taavetti Rahikaisen rakentamana *kellotapuli*. Sekä tapuli että kirkko maalattiin v. 1832, tapuli vihe-riäiseksi, kirkon katto punaseksi, seinät keltaisiksi. Edel-lisenä vuonna oli Tuomiokapitulin kehotuksesta kirkon ovet tehty ulospäin aukeneviksi ja maalattu sekä lattia korjattu. V. 1833 maalattiin saarnatuoli ja hankittiin siihen 477 ruplalla ja 21 kopeekalla kullatuista enkelin-päitä koristukseksi. Silloin myöskin lakeerattiin lehteri-laudat.

Pitäjänskokouksessa ²⁷/₁ 1833 lausuttiin toivomus, että saataisiin suurempi kirkonkello, joka kaunistaisi uutta tapulia ja suuremmalla äänellään kutsuisi tätä kristillistä seurakuntaa hartauteen ja totiseen jumalan-palvelukseen. Kirkonisännöitsijä asessori Petter Krus-kopf esitti, että kylänlukusilla kerättäisiin vapaaehtoisia lahjoja kirkonkelloa varten. Kun lukusilla oli kertynyt 200 ruplaa ja kirkonrahastossa oli noin 800 ruplaa, ehdotti rovasti Borenius, että annettaisiin kirkonisän-

Kirkko aikaisimmassa asussaan.

nöitsijän toimeksi ryhtyä kellon hankintaan. Sen pitäisi painaa 25—30 puutaa. Ehdotus hyväksyttiin ja jo Lokakuussa samana vuonna saattaa kirkonisännöitsijä

ilmoittaa, että hän oli hankkinut 31 puutaa 38 naulaa painavan kellon.

V. 1837 ilmoitettiin että ehtoolliskalkki on niin huonossa kunnossa, ettei sitä voi enää käyttää. Sitä paitsi on se liian pieni. Päätettiin hankkia uusi. Samana vuonna huomattiin kirkon katto niin huonoksi, että vesi rajummalla sateella tunkee kirkkoon. Systerbekin kivääritehtaan hallinnolta, jonka alle Kivennapa, sitten kun kreivi Soltikoff oli joutunut vararikkoon, nyt kuului, olisi pyydettävä rakennusaineita. $\frac{3}{3}$ 1839 ilmoitettiin pitäjänkokouksessa, että kun seurakunta lisääntyvän köyhyyden takia ei voinut kirkon kattoa korjata, oli käännyttävä Porvoon Tuomiokapitulin puoleen, jotta sen välityksellä saataisiin hirsii niin paljon kuin tarvittiin. Arveltiin, että Systerbekin kivääritehtaan, kun sillä on papinotto-oikeus seurakunnassa, on oltava avullisena kirkon ja muiden yleisten rakennusten kunnossapidossa. $\frac{8}{12}$ 1839 ilmoitti Systerbekin-hallituksen puolesta Lintulan lahjoitusmaan isännöitsijä, toimituskomisario Waldemar Henning, että oli annettu lupaa 200 kapl. 3 sylen pituista hirttä Kotselän ja kirkonkylän metsistä kirkon kattoa varten. Seurakunta piti tätä riittämättömänä ja pyysi lisää 200 hirttä. Hirret oli paikalle vedettävä ja samana talvena sahattava laudoiksi, jotta katon laittaminen voitaisiin jo seuraavana kevänä alkaa. Valittiin rakennustoimikunta ja tulivat tähän: Heikki Kuortti, Yrjö Rämö, Yrjö Kouhia ja Johan Montonen, joiden tuli kirkkoherran ja kirkonisännöitsijän kanssa huolehtia työn suorituksesta. Mutta mistä saada rahoja? Molemmissa pappiloissa oli tehty melkoisia korjauksia. Ne olivat vieneet paljon rahaa. Päätettiin pyytää Kuvernööriltä lupaa saada käyttää makasiinirahoja tähän tarkoitukseen. Sen lisäksi päätettiin $\frac{12}{1}$ 1840, että jokainen ripillä käypä

aviopari talollisista maksaisi 3 ruplaa ja tilattomista 1 rupla 50 kop. Vallesmanni Karl Johan Andersin (s. $15/3$ 1793) lupautui kantomieheksi 6 % palkkiosta. Lukkari Rehnholmin tuli erityisestä palkkiosta pitää silmällä lautojen sahausta. 3 p:nä Toukokuuta samana vuonna luettiin ja hyväksyttiin sopimus rakennusmestari Saikon kanssa. Katto oli tehtävä teräviksi veisteistä paanuista ja olisi lautamies Rämön matkustettava Heinjoelle tahi Viipuriin hankkimaan sieltä kattoon tarvittavat tuohet. Kirkonmies Montosen oli yhdessä rakennusmestari Saikon kanssa matkustettava Pietariin ostamaan nuuraa, plokki ja kimröökkiä. Saikko sai etukäteen 750 ruplaa. Rahat otettiin köyhäin rahastosta, johon ne ensi kannossa oli maksettava takaisin. Jo 15 p. Elokuuta 1840 Saikko päätti kattamisen. Pidetystä tarkastuksessa huomattiin työ huolellisesti tehdyksi ja Saikko sai koko urakkasumman 2750 ruplaa. Samaan aikaan tehtiin kirkossa muitakin pienempiä korjauksia ja päätettiin, että vapaat penkit ristikäytävän luona, joita nyt käyttää asiaan kuulumaton kansa, varustettaisiin lukoilla ja avaimilla ja että ensimmäinen penkki lähinnä kuoria kaikkina aikoina tulevaisuudessa olisi vapaana kirkonisännöitsijää varten.

$13/6$ 1852 keskusteltiin pitäjänkokouksessa välttämättömistä korjauksista seurakunnan kirkossa. Tarkastuksessa oli huomattu, että kivijalka oli puutteellinen, että katto vuotaa, että keskitorni on aivan laho, että useiden ikkunain raamit ovat lahonneet, että lattioita on korjattava ja että eteläiseen porstuaan on pantava neljä uutta hirttä seinään. Kirkon kivijalka, joka alun pitäen oli tehty mukulakivistä ja jota jo useasti oli korjattu, oli tehtävä leveämmäksi ja kaivettava syvemmälle. Vesikatto on tervattava kimröökillä sekotetulla tervalla, kaikki viisi tornia on maalattava vihriäisellä öljyvä-

rillä, ulkoseinät on maalattava keltaisella värillä, nurkat ja ikkunalaudat valkoisella öljyvärillä.

^{30/6} 1856 otti lukkari J. Strömberg korjaukset tehdäkseen 1735 ruplasta. Ympäri koko kellotapulin on pantava kivijalka. Kirkossa on särjettyjä kiviä pantava nurkkien alle ja pitempien seinien keskikohdille, keskitorni on laudoitettava ja maalattava viheriäisellä öljyvärillä. Sakastiin on tehtävä uudet pihtipielet ja uusi ovi, alttarin ympärillä olevat pilarit on maalattava keltaisella värillä. Saman vuoden Heinäkuussa päätettiin, että kirkonkorjauskustannukset jaetaan tasan kaikkien ehtooillisella käypien kesken. Maksuista vapautetaan ruotuvaivaiset, sotamiesten vaimot ja ne jotka lääkärintodistuksella todistavat työkyvyttömyytensä. Jo Joulukuussa samana vuonna ilmoitti Strömberg kirkonkorjaukset tehdyksi, mutta kun vuodenaikaa ei pidetty korjausten tarkastukseen sopivana, jäi se silloin ja toimitettiin vasta seuraavassa Lokakuussa. Paitsi määrättyjä korjauksia huomattiin, että kirkon länsipuolinen vuotava katto oli korjattu, koko kirkon vesikatto tarvattu, vesilaudat ja vesirännit tehty koko kirkon ympäri. Nyt oli seurakunnan kirkko taas kunnossa ja semmoisena kesti se sitten, ilman suurempia korjauksia, 15 vuotta. Äskettäin seurakuntaan tullut uusi kirkkoherra J. Hertz alkoi huolehtia kirkon korjaamisesta ja kunnistamisesta. ^{29/8} 1872 kirkonkokous yksimielisesti hyväksyi kirkkoneuvoston ehdottamat seuraavat korjaukset: kirkon ympärillä oleva hirsiaita on korjattava, pohjoisen etehisen eteen on rakennettava katettu rappu, länsi- ja eteläpuoleiset ovet vuorattavat, sakastin etehisen lattia korjattava, sakastin ja kirkon väliset ovet varustettavat lukkoilla, penkit on korjattava ja laki tarpeen mukaan, tapuli vuorataan ja maalataan sekä katetaan uudestaan päreillä kun sitä ennen vanhat «löyhyt» on

otettu pois. Osa töistä olisi tehtävä urakalla, osa «rätingin jälkeen.» ^{10/8} 1873 toimitettiin korjaussyyni. Huomattiin työ kunnollisesti tehdyksi, oli pantu lisäksi kaksi uutta hirsikertaa oviseinän alle.

Mutta tuskin oli kahtakaan vuotta kulunut kun jo ilmoitettiin, että kirkko oli alkanut rappeutua ja kirkkoneuvosto ehdotti seuraavia korjauksia: 1) että kirkon päätorni ja neljä pienempää tornia läkkilevyllä katettaisiin, 2) että kirkon paanukatto korjattaisiin ja tervetäisiin, 3) että kivijalat etehisten ja sakastin alla korotettaisiin, 4) että irtautuneet laudat kirkon laen paneelissa kiinnitettäisiin sijoilleen, 5) että kirkon lattia laitettaisiin niin tasaiseksi kuin mahdollista, 6) että kirkon seinät uudestaan maalattaisiin öljyvärillä ja 7) että kellojalkojen ikkunat varustettaisiin raamien alareunassa läkistä tehdyillä reunuksilla veden pois johtamista varten. Näistä ehdotuksista hyväksyttiin 2, 4 ja 7 kohdat «rätingin mukaan» tehtäviksi, muut jätettiin seuraavaan kesään. ^{20/5} 1876 syynättiin kirkon katto ja arveltiin vanhan katon vielä kestävän muutamia vuosia «koska siinä näyttää olevan luja alus koivuntuohista.»

Kirkon kivijalka oli edelleenkin puutteellinen. Se oli, kuten sanottu, tehty mukulakivistä; osa oli aivan avonainen. Kirkon alusta oli mukavana suojana kirkko- maalla vapaasti kulkeville lampaille ja sioille. Saattoipa lammaslaumasta karata esiin pässikin pelottelemaan kirkkoon pyrkiviä naisia. V. 1879 päätettiin että oli kirkon kivijalan rakentamisesta tiedusteltava asiantuntijan mielipidettä ja «tietettävä se luotettavan pykmestarin johdannolla.» Kun kirkon kivijalkaa purettaessa oli täytynyt vuoraustakin purkaa, ehdotti rovasti Hertz kirkkokokouksella ^{18/4} 1880 että yksin tein kirkko laudoitettaisiin. Sen enemmistö kielsi kovaan ja kun kirkkoherran toimesta oli lautoja jo purettu, saa hän omalla

kustannuksellaan laittaa ne entiselleen ja maalauttaa. Tämän rovasti Hertzille niin kohtalokkaan kirkonkokouksen päätöksen Senaatti tehtyjen valitusten johdosta kumosi ja velvoitti seurakunnan laudoittamaan kirkon ja muutenkin korjaamaan sen. Monet luulevat, että tämä ikävä ja meluinen kokous niin tärisyttävästi vaikutti rovasti Hertziin, että hänen myöhempi mielisairautensa osaksi siitä johtui.

10/12 1882 kirkonkokous hyväksyi toimikunnan tekemän ehdotuksen kirkon korjaamisesta. Vanha vuoraus on purettava, uudet kelvolliset laudat pantava. Laudoitamisen tulee olla tasanen ja säännöllinen, nurkat ovat varustettavat pystylaudoilla ja koko kirkon ympärys vesilaudalla, ikkunain ulkovuorit ovat kaikki tehtävät uudet ja maalattavat, sakastin katto on pantava päleistä, tornit maalattavat kahdesti keltaisella öljymaalilla samoin kuin kirkon vuorauskin, nurkkavuoraus ja «riisit» valkoisiksi.

15/9 1883 keskusteltiin kirkon kattamisesta. Muutamat tahtoivat sen päleistä, toiset paanuista, toiset rautalevyistä. 26/4 1884 päätettiin kattaa kirkko galvanisoidulla rautapellillä. Työn sai tehtäväkseen peltiseppä Palmén. Seuraavana kesänä sitten työ suoritettiin. Työn johto ja valvonta oli huono, työmiehet juopottelivat ja tekivät työnsä huolimattomasti. Rovasti Hertz oli sairas.

Samana kesänä päätettiin, että kirkon laki, josta lautojakin oli putoillut, korjataan siten, «että kaikki laudat lyödään uusilla 4-tuumaisilla nauloilla kiinni ja laudotus sitten vuorataan paperilla, joka paperi sitten maalataan valkoisilla vesivärillä.» Mutta kun arkkitehti oli sanonut, ettei pinnepahvi kylmän kirkon katossa kestä vuottakaan, purettiin tämä päätös ja asetettiin 4-miehinen toimikunta tekemään uusia ehdotuksia. Toimi-

kunnan ehdotuksesta sitten kirkko sisältä maalattiin — vesivärillä. Tähän asti oli aina kirkon maalauksessa käytetty öljyväriä. Nyt luultiin tultavan toimeen vesivärilläkin. Ennen pitkää huomattiin tämä erehdykseksi. Väri katosta alkoi tippua ja ryvetti kirkossakävijäin vaatteet pahanpäiväiseksi. Jo seuraavana syksynä huomattiin että kirkon katto oli niin huolimattomasti tehty, että se vuotaa useista kohdin ja kun Palmén ei ollut mielisuosiolla suostunut korjaamaan tekemäänsä kirkon kattoa, kun oli koko urakkasumman jo saanut, niin päätettiin $\frac{4}{4}$ 1886 «koetella lain voiman kautta pakoittaa niskoitteleva täyttämään velvollisuutensa.» Mutta lain voima oli tässä tehoton. Sekä Hovioikeudessa että Senaatissa asia päättyi seurakunnan vahingoksi. Katto jäi kun jäikin vuotavaksi. Myöhemmin on sitä useita kertoja yritetty korjata, mutta huonolla menestyksellä.

$\frac{20}{6}$ 1899 yksimielisesti katsottiin sekä kirkon että kellotapulien korjaaminen huipusta kivijalkaa myöten välttämättömäksi ja valittiin erityinen toimikunta tekemään ehdotuksia ja kustannusarvioita. $\frac{19}{3}$ 1900 ilmoitti toimikunta, että arkkitehti L. Ikonen oli laatinut ehdotukset ja piirustukset perinpohjaisesta kirkonkorjauksesta. Syntyi vilkas keskustelu, «jota kuitenkin jotkut varsin raakamaisesti koettivat sopimattomilla sanoilla ja käytöksillä häiritä, joista heitä myös varoitettiin.» Seurakunnan valistunut enemistö hyväksyi kuitenkin ehdotetut korjauksent, jotka sitten rakennusmestari Holopainen kesällä 1900 teki ja niin tuli kirkko siihen asuun, missä se nyt on. Sisustus tehtiin kokonaan uudestaan: penkit uudet ja mukavat, uusi saarnatuoli. Kaikki maalattiin öljyvärillä. Kullatut enkelinpäät, jotka yli 60 vuotta olivat saarnatuolia kunnistaneet ja kirkossakävijäin hartautta lisänneet, katosivat. Joku niistä joutui koristamaan erästä navetan

kattoa. Silloin hankittiin myös kirkkoon kolmen entisen lisäksi 3 kruunua ja alttaritaulu, joka kuvailee Kristuksen ylösnousemista kuolleista ja jonka on maalannut rouva Viodolfa Ahrenberg o. s. von Engeström

Kirkko nykyisessä asussaan.

(s. ⁸/₁₀ 1845). Entisen alttaritaulun aihe oli myöskin sama.

Pienempiä korjauksia ja lisärakennuksia kirkossa on sittemmin tehty. Niinpä v. 1908 päällystettiin alttarin kehys ja pöytä sekä polvilauta tummanpunaisella sameilla entisen räikeän punaisen jo pahoin kuluneen vaat-

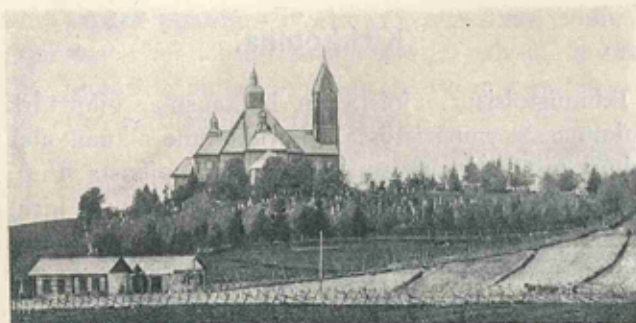
teen sijasta. Silloin maalattiin myöskin kuorin lattia. Samoin rakennettiin viinikellari sakastin kivijalkaan v. 1906 ja v. 1909 laitettiin kirkkoon sisäikkunat ja tiivistettiin välikatto tulenkentävällä Bore-nimisellä eristys- ja vuorausmassalla, rakennettiin v. 1910 klosettilaitos sakastin etehisen yhteyteen ja kesällä v. 1911 toimitettiin kirkon ulkomaalaus vaalean keltaiseksi.

Vuosina 1846, 1872 ja 1891 puhutaan halenneista kirkonkelloista. Viimemainittuna vuonna päätettiin myydä särkyneet kellot ja ostaa uudet. Panttiinko päätös toimeen, ei näy asiakirjoista. ¹⁰/₃ 1896 ilmoitettiin, että talonomistaja Friedrich Behmin perilliset Terijolta olivat lahjoittaneet kirkonkellojen hankkimiseksi 100 ruplaa ja vielä luvanneet antaa yhtä suuren määrän. Kirkonkokous päätti tästä lausua sulimmat kiitokset. Samalla päätettiin ostaa yhtä suuri kello kuin nyt halennut ja että olisi sen kestävyydestä vaadittava takaus. ²⁴/₈ 1901 paloi kellotapuli salaman sytyttämänä ja siinä menivät kellotkin tulen omiksi.

1904 rakennettiin uusi kellotapuli puusta kirkon yhteyteen ja tähän sijoitettiin ne kolme uutta teräskelloa, jotka aikasemmin oli tilattu Bochumin tehtaasta Saksassa. Kohokirjaimin on kaikissa valupaikka mainittu: «Geg. v. Bochumer Verein i. Bochum 1901»; samoin «Kivennapa 1901». Suurimman kellon, jonka paino tuntematon, ja jonka ääni on E, laidassa luetaan: «Palvelkaat Herraa ilolla; tulkaat hänen kasvoinsa eteen riemulla! Menkää hänen porttiinsa kiitoksella: kiittäkää häntä, ylistäkää hänen nimeänsä! Ps. 100: 2. 4. Tätä pienemmässä 700 kilon painoisessa kellossa, jonka ääni on G, luetaan sanat: «Kiittäkää Herraa, saarnatkaat hänen nimeänsä, soittakaat hänelle, puhukaat hänen ihmeistänsä! Ps. 105: 1. 2.» Pienin, 340 kilon painoinen kello, joka ääneltään on on H. riippuu äskenmainittujen

kellojen yläpuolella ja on siinä lause: «Kaikki, joilla henki on, kiittäkään herraa. Halleluja! Ps. 150: 6.»

Ehdotus kirkon lämpimäksi saattamisesta oli esillä useissa kokouksissa, mutta kohtasi aina vastarintaa. Luulivatpa muutamat asian olevan sillä autettavissa että seurakunnan puolesta ostetaan rovastille uudet turkit hänen paremmin taretakseen kirkossa. Pelättiin kirkon, kun se vuoroin lämpenee ja vuoroin jäähtyy, käyvän kosteaksi ja siitä turmeltuvan. Piispantarkas-

Kirkko nykyisessä asussaan.

tuksessa Heinäkuussa 1903 otti hiippakunnan piispa asian uudestaan puheeksi. Kuinka olikaan, päätti seurakunta ^{19/9} 1904 laittaa kirkkoon 4 rimauunia ja saksastiin 1 uunin. Malli otettiin Muolan kirkon uuneista. Uunit ovat pienempoleisia ja toimivat epätydyttävästi, siksi kunnes ne syksyllä v. 1908 korjattiin. V. 1907 palovakuutettiin kirkko Suomen ev. lut. seurakuntain palovakuutusyhtiössä 180,000 markasta.

^{14/11} 1886 keskusteltiin *urkujen* hankkimisesta ja että rippirahat määrättäisiin vastaiseksi juoksemaan urkurahastoon. Rahaa oli 6095 mk. 62 p., loput oli koottava vapaaehtoisilla lahjoilla lukuisilla. Seuraavana vuonna

hankittiin kirkkoon J. A. Zachariassenin rakentamat urut, 12-ääniset, 2:lla manualilla ja 1:llä itsenäisellä pedaalilla varustetut. Ne maksoivat 9500 mk. Syntyi rettelöitä urkujen soitosta ja niistä rahoista, mitä lukusilla oli kannettu. $\frac{4}{5}$ 1903 ilmoitettiin urkujen olevan niin huonossa kunnossa, että niitä tuskin enää voi käyttää. Päätettiin korjauttaa urut. Vielä samana vuonna osakeyhtiö J. A. Zachariassen korjasi urut ja lisäsi ne 4:llä äänikerralla. V. 1912 puhdistettiin urut.

Kirkkoomaa.

Ikimuistoisista ajoista on hautausmaa ollut kirkon lähimmässä ympäristössä. Kirkkomme alkuaikoina ei puhuta mitään hautausmaasta ja kirkkopihasta. Pitäjän koulumestari ja suntio kantoi erityistä palkkaa kirkkopihan hoidosta. $\frac{28}{10}$ 1838 esitti silloinen kirkonisännöitsijä pitäjän kokoukselle, ettei koulumestari ja suntio ollut oikeutettu saamaan erityistä palkkaa kirkkopihan hoidosta, koska tuo tehtävä on hänen velvollisuutensa suntiona. Seurakunnan jäsenet olivat kaikki samaa mieltä. Ensimmäinen hautausmaan laajennus mainitaan vasta v. 1849. 1860 tehtiin kirkkomaan ympärille 2 kyynärää leveä ja $2\frac{1}{2}$ kyynärää korkea kivi-aita. Työnjohtajaksi otettiin suutari Lauri Kirjavainen, «joka sanoi kauvan aikaa tehneensä kirkkomaan aijan työtä.»

$\frac{26}{1}$ 1873 päätettiin kirkkoherran ehdotuksesta, ettei kirkkomaan ahtauden takia erinäisiä hautoja sallitaisi. Tästä päätöksestä valitettiin ja ehdottivat valittajat hautausmaan laajentamista, mutta seurakuntalaiset eivät tahtoneet suostua niihin kustannuksiin, joita laajentaminen tuo myötänsä. Olipa niitäkin, jotka pitivät laa-

jentamista tarpeettomana. Niinpä Tuomas Pyykkö arveli hautausmaan kenties vasta 50 tai 80 vuoden kuluttua tulevan seurakunnan tarpeisiin riittämättömäksi. Seurakunnan enemmistö oli kuitenkin toista mieltä ja päätti, että hautausmaa oli laajennettava yhteen jaksoon entisen kanssa. Suostuttiin myöskin antamaan eri hautoja 2 markasta neliökyynärältä, mutta jo kolme vuotta myöhemmin korotettiin hinta 4 markkaan neliökyynärältä. Sitten on maanhintoja vieläkin korotettu.

V. 1875 ilmoitettiin kirkkoneuvostossa kirkkomaan olevan sangen pahassa siivossa ja koska sinne varsinkin sunnuntaisin kokoontuu paljon sikoja pahojansa tekemään, päätettiin puheenjohtajan kautta muistuttaa suntiota, ettei senlaista saisi tapahtua.

Kun Senaatti ei ollut suostunut tehtyyn anomukseen saada edelleenkin käyttää vanhaa hautausmaata, päätettiin $\frac{3}{9}$ 1894 ostaa Reinikaisen perillisiltä maata nykyisen hautausmaan yhteyteen. «Toimitetaan vaikka kolmetkin lääketieteen tohtorit tarkastamaan, jos tämä nyt ehdotettu maa on hautausmaaksi sopiva». Samana vuonna pitikin Viipurin piirilääkäri Backman tarkastuksen ja huomasi ehdotetun maan tarkoitukseensa sopivaksi. V. 1903 toimittivat pitäjänmiehet rakennusmestari Petter Tiihosen johdolla uuden hautausmaan paltan tasottamisen ja vihittiin se tarkoitukseensa 17 p. Heinäkuuta 1903. Seuraavana vuonna kirkkoneuvosto päätti, että oli uudesta hautausmaan osasta tehtävä kartta ja siihen merkittävät yhteiset ja erityiset haudat. Tätä päätöstä, niinkuin useita muitakaan, ei pantu toimeen. Hautoja kaivettiin miten sattui. Vasta v. 1908 toimitettiin hautalinjojen paaluttaminen ja hautausmaan järjestäminen, mikäli se silloin enää oli mahdollinen. Kun laajennetussa hautausmaan osassa jo oli paras osa loppuun käytetty ja jälellä oli ainoastaan liejusavik-

koa, missä, varsinkin syksyisin ja keväisin, haudat täyttyivät vedellä ja oli tunteelle vastenmielistä panna vainaja veteen, asetti seurakunta $10/4$ 1910 toimikunnan hautausmaan järjestämistä varten ja tämän toimikunnan ehdotuksesta seurakunta päätti, että Konnun tienhaarassa oleva hautausmaaksi erotettu maapalsta järjestetään hautausmaaksi ja saatetaan niin pian kuin mahdollista käyttökuntoon. Seurakunta määräsi tarkoitusta varten 5500 mk. Samana vuonna kirkkoneuvosto laati haudankaivajalle ohjesäännöt.

Haudankaivajina tämän kirkon aikana ovat olleet:

Jöran Kansonen s. 1760 † $9/12$ 1822.

Ristian Kansonen † $21/1$ 1833.

Jaakko Ilonen s. 1808, 1842—† $10/3$ 1863.

Matti Tuomaanp. Pyykkö s. $8/11$ 1854 † $19/5$ 1893

Antti Hiopinp. Vesterinen s. $27/10$ 1873, 1894—1907.

Adam Sinkko, s. $21/12$ 1842, 1907—1910.

Ville Kuorttinen s. $27/3$ 1875, 1910. —

Hautausmaalle kirkkoon johtavan päätien molemmille puolille istutettiin pastori K. F. Toikan toimesta (1884—1890) puita, jotka nyt tuuheina ja rehevinä kaunistavat ennen autiota mäkeä. V. 1910 laitettiin kirkkomäelle johtava tie kuntoon: rakennettiin riukuaita, kaivettiin ojat, pystytettiin rautapylväät ja niiden väliin pantiin rautalanka, istutettiin 200 vaahteraa molemmin puolin tietä ja seurakunnan tuvan pihamaalle. Tämän seurakunnan uhraavaisuudesta ja rakkaudesta kirkkoon lähteneen kaunistustyön suoritti seurakunnan valitsema toimikunta, johon kuuluivat: Johannes Paavolainen, A. Behm ja Pietari Pyykkö.

Papit.

Tässä Pyhän Pietarin kirkossa on niinä satana vuotena, minkä se on paikallansa seisonut, moni pappi elä-

män sanaa julistanut. Monenlaiset lahjat ovat siinä käytäntöön tulleet. Kirkkoherroja on ollut 5, kappalaisia 7, ylimääräisiä pappeja 38, yhteensä 50 sanan saarnaajaa. Enin osa niistä on jo mennyt pois ja lepää haudoissaan, odottaen suuren Kristuksen päivän koittoa. Toivokaamme, ettei heidän työnsä Herrassa ole turha ollut ja että se vieläkin kantaa hedelmää Kivennavan seurakunnassa. Lukuunottamatta rippisaarnoja on kirkossamme pidetty noin 7,000 saarnaa. Kristusta ja hänen evankeliumiansa on julistettu elämän voimana. Ei Herran sana tyhjänä palaja. «Niin on Jumalan valtakunta, kuin milloin mies kylvää siemenen maahan ja nukkuu ja nousee, yöllä ja päivällä, ja siemen orastaa ja kasvaa, hän ei itse tiedä miten. Sillä itsestään maa tuottaa viljaa, ensin korren, sitten tähkän, sitten täyden jyvän tähkään». Mr. 4: 26—28.

Kirkkoherrat ovat asuneet L i n n a m ä e l l ä. Kun v. 1540 linna, «Pontuksen linna», rakennettiin nykyisen pappilan paikalle, menetti pappila linna-alueen, joka, sitten kun linna v. 1556 hävitettiin, oli kuninkaankartanona, kunnes Linnamäki v. 1614 palautettiin taas pappilalle. Kappalaisen virkatalona on ollut H u s u l a, aina vuodesta 1665, jolloin kappalainen A n d r e a s K a i j a n d e r, kahdesta autiosta kruununtilasta Polvenselän kylässä, oikeudessa hankki tämän kappalaisvirkatalon.

Ensimmäinen kirkkoherra Kivennavan Pyhän Pietarin kirkossa oli *Henrik Borenius*. Hän oli syntynyt ¹⁸/₁₂ 1765. Vielä täysissä työvoimissa 43 vuoden vanhana, hän seurakuntaan saapui. Uusi kirkko oli juuri valmistunut. Sen kaunistamiseen ja kunnossa pysymiseen B. uhrasi paljon vaivaa ja huolta. Pitkä oli työpäivä, 33 vuotta se kesti, ja kun hän ²⁰/₈ 1841 kuoli ja 10 päivää sen jälkeen haudattiin, oli suru ja kaipaus seurakun-

nassa yleinen. Muutamista kyläkunnista tuli koko kylän väki, paitsi vanhukset ja lapset, hautajaisiin. Virkatoverina ja ensimmäisenä työkumppanina oli kappalainen *Johan Groundström*, syntynyt $18/4$ 1768, siis 3 vuotta nuorempi kirkkoherraansa. Groundström oli jo v. 1798 tullut seurakuntaan ja kesti hänenkin vaikutusajansa 33 vuotta. Hän kuoli $18/12$ 1831. Missä hänen hautasijansa on, ei ole tietoa. Henrik Borenius lepää hautausmaassa kirkon kaakkoisessa kulmauksessa lähellä seinää. Vaatimaton, pienoinen kivi osoittaa paikkaa. Kun $2/1$ 1842 rovasti Boreniuksen leski Sofia Stråhlman (s. $1/11$ 1764) pyysi itselleen ja turvattomalle tyttärelleen armovuosia, antoivat seurakuntalaiset pitäjänkokouksessa kauniin arvolauseen poismenestä rovastistansa: «Kun lääninrovasti Borenius enemmän kuin 33 vuotta on ollut kirkkoherrana täällä, ei ainoastaan toimekkaana ja utterana miehenä täyttänyt opettajatehtäväänsä ja suurimmalla sävyisyydellä (foglighet) yhdistettynä viisauden ja rehellisyyden kanssa hoitanut seurakuntaa — jolla nyt on jälellä ainoastaan poismenneen opettajansa ja johtajansa kaipa —, vaan myöskin on ollut erittäin huolellinen (omtänksam) kirkon säilymisestä ja kaunistamisesta, aina ollut tarvitsevan apuna, sorretun tukena ja auttajana ja taitamattoman neuvojana, että hän silloin oli onnellisin kun tiesi ravinneensa nälkäisen, vaatettaneensa alastoman, hankkineensa sorretulle apua ja ottaneensa hoitoonsa taitamattoman, vaativat nämä erinomaiset ansiot ehdottomasti tunnustusta», — ja seurakunta ehdottaa 2 ylimääräistä armovuotta annettavaksi leskelle.

Tuli kappalaisen vaali Groundströmin jälkeen. Keisarill. Asetuksen $31/1$ ($11/2$) 1830 22 §:n mukaan oli Systembecken kivääritehtaan hallinnolla, jonka alle Kiven-

napa lahjoitusmaana kuului, sitten kun laillinen hakemusaika on ollut ja Tuomiokapituli tehnyt vaaliehdotuksen ja muut lain ja asetusten määräämät seikat huomioon otetut, oikeus valita kirkkoherra ja kappalainen. Kivennavan seurakuntalaiset anoivat Tuomiokapitulilta oikeutta ottaa osaa kappalaisen vaaliin. Tämän anomuksen Tuomiokapituli $30/3$ 1833 hylkäsi. Siitä Kivennavan seurakuntalaiset $7/4$ 1833 päättivät valittaa H. K. Majesteetilleen. Valituksesta ei ollut mitään tulosta. Kiväärিতেhtaan hallinto valitsi kappalaisen. Valituksi tuli *Petter Adolf Wahlberg*. Hän oli syntynyt $11/12$ 1785, oli siis seurakuntaan tullessaan 49 vuoden vanha. Hänellä oli paljon puuhaa rappiutilassa olevan virkatalonsa Husulan pappilan kuntoon panemisessa. Asunto oli lahonnut ja rappeutunut, monet pitäjänkokoukset oli pidettävä, monet harmitkin nähtävä ennenkuin uusi entistä ehompi asunto saatiin. Arvattavasti ehti hän kiinnittää huomiotansa seurakunnankin oloihin ja uutteruudella korjata senkin vaurioita. 18 vuotta kesti hänen työnsä Kivennavan seurakunnassa. Hän kuoli $12/6$ 1852. Hänen hautansa on kaakkoon kirkosta lähellä Boreniuksen ja Ålopaueuksen hautoja. $15/8$ 1852 pyysi Wahlbergin leski Elisabeth Borenius, (s. $19/11$ 1798) seurakunnalta yhtä ylimääräistä armovuotta. Pitäjänkokouksessa seurakuntalaist lausuivat: «Kun nimipastori Wahlberg oli ollut yli 18 vuotta kappalaisena tässä seurakunnassa ja uutterasti täyttänyt opettajatehtävänsä ja hänellä oli ollut suurta vaivaa ja kustannuksia kappalaisvirkatalon parantamisessa, jonka vuoksi seurakuntalaiset nyt tunnustivat nämät ansiot ja tahtoivat antaa hänen järeälle jääneelle leskellensä jotakin osoitusta tunnustuksestaan ja toivoivat että pyydetty ylimääräinen armovuosi annettaisiin».

⁴/₉ 1842 oli kirkkoherran vaali. Edellämämainitun Arm. Asetuksen nojalla äänesti Systerbekin kivääritehtaan puolesta Lintulan lahjoitusmaan taloudenhoitaja Waldemar Henning (s. 1780, † ¹⁵/₁₂ 1852) venäjänkielisellä valtakirjalla 2:lla vaalisijalla olevaa Käksälmen kirkkoherraa *Adam Höijeriä*, joka siis tuli valituksi.

Höijer oli syntynyt ²¹/₁₂ 1796 ja tuli seurakuntaan ¹/₅ 1845 49 vuoden ikäisenä. Hän kuoli ¹⁶/₅ 1868 oltuansa Kivenavan seurakunnan palveluksessa 23 vuotta. Sakastin itäisen ikkunan dessä lähellä kirkkoa on hänen hautansa. Minkäänlaista muistomerkkiä ei siinä ole. Pienen puollinen ja laiha oli mies, mutta ponteva ja kiivasluontoinen. «Oli rutto mies». Saattoi käyttää kirkosta kesken uloslähteville sanoja: «Perkeleen lampaat, mihin nyt menette, pakanat»? Käräjiin menijältä kysäsi: «menetkö väärää valaa tekemään»? Rippikoulussa, jota kirkkoherra piti vain yhden viikon, saattoi ensi näkemältä säikäyttää kovaluontoisimmankin pojan ja kovalla kyydillä kansliasta lennättää ulos sopimattomasti esiytyneen miehen, saattoi myöskin olla herttainen ja ystävällinen. «Oli erinomaisen selkeä, luonnikas saarnamies», suuriääninen, teki käsillään saarnatessaan luontevia liikkeitä. Toimi myöskin koko seurakunnassa oloaikanaan kirkonisännöitsijänä. Kirkonkirjat ja pöytäkirjat ovat kirjoitetut kauniilla, tasaisella käsialalla ja ovat ne selvät niinkuin olisivat painetut. Pappilan päarakennus, joka seisoi eteläisellä vallilla oli vanha ja kovin ränsistynyt. Vesisateella oli kirkonkirjat pantava pöydän alle, jotta suojeltuisivat kastumasta. Sitten koko hökkeli paloi ja rovasti Höijer siirtyi kirkonkirjoineen, mitä niitä tulipalosta pelastetuksi saatiin, saunaan, missä asui siksi kunnes väliaikainen pappila, rakennettiin. Tämä rakennus siirrettiin sit-

te Viipurin—Pietarin maantien varrelle, tuli sitte kansakouluksi ja on perin pohjin uusittuna ja lisättyinä nykyinen kunnanlääkäarin talo. Hän se oli kirkonmaellä rukoilevaa Rontua potkassut. Siitä tuli myöhemmin tunnonvaivoja. «Riihen musta orsi on minun ja Ronnun välillä». Vielä kuolinvuoteellaankin H. tätä katueta muisteli. H. oli seurakunnan rakastama ihmisenä ja saarnamiehenä, hyvä perheen isä, joka opetti lapsiansa rakastamaan ja kunnioittamaan Jumalaa, vierasvarainen kaikkia ihmisiä, tuttuja ja tuntemattomia kohtaan.

Rovasti Höijerin viime vuosina apulaisena ja sittemmin v. t. kirkkoherrana toimi *Aleksander Björkqvist* (s. $\frac{2}{4}$ 1833, kuoli virasta erotettuna rappiolla Inkerinmaalla) seurakunnassa 7 vuotta. Hän oli iso, pulska, kielitaitoinen mies, lahjakas saarnamies, mutta viinaan meneväinen eikä huolellinen kirkonkirjojen hoidossa, jonka vuoksi piispantarkastuksessa v. 1873 niistä lausuttiin että «ne olivat pidetyt tavalla, joka on kaiken arvostelun alapuolella».

Samana vuonna 1864 kun B. tuli seurakuntaan, piti Tuomiokapitulin määräyksestä Walkjärven kirkkoherra O. F. Hofdahl pitäjänkokousta jonkun määrätyn avun antamisesta Björkqvist'ille. Seurakuntalaiset eivät sitoutuneet mihinkään määrättyyn maksuun, vaan sanoivat tahtovansa «niinkuin vapaa ehto, rakkaus ja vara vetää muistaa lahjoituksilla Björkqvistiä».

Pitäjänskokouksessa $\frac{1}{11}$ 1868 Björkqvist, «joka oli tässä Herran viinamäessä tehnyt työtä viiden vuoden ajan», pyysi, kun oli omilla varoillaan rakentanut sen mökin (Ahjärven tien varrella likellä pappilaa), missä asui, apua pitäjältä 400 mk. Tähän pitäjänkokous yksimielisesti suostui. Vielä myöhemminkin kun B virkaheittona ja rappiolle joutuneena kuljeskeli ja tuli seu-

rakuntaan, missä nuoruutensa päivinä oli Jumalan työtä tehnyt, sai hän osakseen rakkautta ja apua.

²⁴/₇ 1853 oli kappalaisen vaali Wahlbergin jälkeen. Venäjänkielisellä valtakirjalla äänestettiin Systerbekin hallituksen puolesta 1:llä vaalisijalla olevaa *Carl Magnus Alopaeusta*. Seurakunta lausui tyytymättömyytensä vaaliin, tahtoi 3:lla vaalisijalla olevaa Wilhelm Ludvig Lundania. Tämä merkittiin pöytäkirjaan, mutta valitusosoitusta ei annettu.

A. oli syntynyt ²¹/₇ 1796 ja oli siis seurakuntaan tullessaan ¹/₅ 1855 jo miehuutensa iän yli kulkenut, 59 vuotta vanha. Pitkäaikaiseksi ei hänen vaikutuksensa seurakunnassa tullut, sillä jo ⁴/₁ 1857 hän kuoli. A. on haudattu sukuhautaan kaakkoon kirkosta. Alopaeuksen jälkeläiseksi kappalaisen virassa tuli *Georg Magnus Kiljander*, joka oli syntynyt ¹³/₉ 1807 ja oli virkaan tullessaan ¹/₅ 1860 53 vuoden vanha. Hänen vaikutuksensa Kivennavalla kesti 14 vuotta. «Oli jäykkäkielinen savolainen», hieman huonokuulonen, luki synkällä ja oudolla nuotilla paperista saarnansa. Eivät sopineet Björkqvistin kanssa saman katon alle. Hän kuoli ¹⁴/₄ 1874 ja on haudattu Viipurin uuteen hautausmaahan. Vuotta ennen hänen kuolemaansa piispantarkastuksessa annettiin hänestä se arvolause että oli «utterasti ja halukkaasti suorittanut velvollisuutensa». ¹⁰/₅ 1874 Kiljanderin perilliset pyysivät 2 ylimääräistä armovuotta. «Seurakunta puolestaan suostui siihen sitä suuremmalla mielihyvällä, kun se perillisten, nykyaikoina varsin harvassa tavattava rehellisyys on erityisesti tunnustettu, jonka vaikutuksesta he konkurssia vaatimatta aikovat suorittaa pesän jotenkin suuria — takausten kautta syntyneitä — velkoja viimeiselläkin pennillä. Armovuodet ovat sitä kohtuullisemmat kuin K. kuoli palvelusvuoden lopulla».

²⁰/₆ 1869 oli Höijerin jälkeen kirkkoherranvaali. Systerbekin kivääritehtaan hallitus äänesti 2:lla vaalisijalla olevaa Rautjärven kirkkoherraa *Johannes Hertziä*, joka tuli virkaan nimitetyksi ja astui siihen ¹/₅ 1871. H. oli syntynyt ²⁸/₃ 1823 ja oli virkaan astuessaan parhaissa työvoimissa 48 vuoden vanha. H. oli oppineempi monta senaikaista pappia, herännyt mies, uskovainen pappi, jolla oli kokemusta hengellisissä asioissa. Hänen uskonnollinen kantansa oli schartaalainen tahi ainakin lähellä sitä. Aika käytettiin seurakuntalaisten kohottamiseen ja valistamiseen. Rovastin valvonnan alla pidettiin nuorisolle lauluharjoituksia rovastinpappilassa, neliäänistä virrenveisua kesäisin pappilan puutarhassa. Rovasti Hertz piti seurakuntaan tulonsa alkuaikoina kirkossa pyhäiltoina hartaustilaisuuksia ja näissä kyseli edelläpuolenpäivän pidetyn saarnan sisältöä. Suurilla ponnistuksilla ja uhrauksilla saatiin toimeen kansakoulu, ensimmäinen Kivennavalla. H. toimi jonkun aikaa kansakoulujen tarkastajanakin, oli kansanvalistustyössä eturivin miehiä. Paljon oli työtä saada rappeutuneet seurakuntaolot järjestetyiksi Björkqvistin jäleltä. Kirkonkirjat ja arkisto saatiin suurella vaivalla erinomaiseen kuntoon, pappilaan rakennettiin läntiselle vallille uusi päärakennus, kirkon kivijalka korjattiin, kirkko laudoitettiin ja maalattiin, pyhäouluja perustettiin nyt ensi kerta seurakuntaan, jonka oloja äsken voimaan astuneen kirkkolain mukaan innolla ja harrastuksella koetettiin järjestää. H. oli messumies, mutta myöskin hyvä saarnamies. Piti saarnansa vapaasti, ainoastaan jäsenyys oli kirjoitettu. Hän puhui harvaan, tasaisesti, mutta kuuluvasti. Omasta harkinnasta ja kokemuksesta heruivat raamattuun perustuvat ajatukset. Uskovaisena saattoi H. ymmärtää uskovaisia ja hengellisiä liikkeitä. Oli vielä maininkeja hyppääjälahkosta, alku laestadia-

nismiin, joitakuuta evankelisia, joku körttiläinen ja renqvistiläinen. Herätystä ja hengellistä elämää syntyi seurakunnassa. Taitavat apulaiset: Julius Selim Toikka, J. E. Lindegren, Jaakko Päivärinta, E. J. Karanen, J. H. Reijonen, Karl Fredrik Toikka, tekivät nuoruuden innolla ja voimilla työtä. — Sitten tuli suruja, vatsuksia ja ikävyyksiä. Ainoa poika oli kuollut Görbergsdorfissa oltuaan, vävy mielenhäiriössä tehnyt veljenmurhan, tuli ikäviä rettelöitä seurakuntalaisten kanssa. H. oli omalla kustannuksellaan laudoittanut ja maa-lauttanut pappilan perhetuvan ja kuluttanut siihen 160 ruplaa. Kirkonkokouksessa ²⁹/₁₀ 1876 H. pyysi korvaukseksi tästä 100 ruplaa. Toiset väittivät, etteivät seurakuntalaiset olleet velvolliset näitä rakennuksia toimittamaan. Enemmistö oli suostuvainen. H. «tuskastuneena siitä nurjamielisyydestä, jonka hän tässä taas sai niittää palkinnoksi kaikesta siitä huolellisesta puuhasta jonka nyt kuudetta vuotta oli syyttömästi pitänyt seurakunnan rakennustöitä ohjatessa, lausui närkästyneenä ei tahtovansa sitä (100 ruplaa) vastaan ottaa.» Toisessa paikassa on kerrottu niistä ikävyyksistä, mitä eräs muodollinen erehdys kirkon laudoittamisasiassa Hertz'ille tuotti. Sen johdosta pidetty meluisa kirkonkokous ¹⁸/₄ 1880, missä ei loukkaussanoja säästetty, koski kipeästi äärimmilleen vaivaantuneihin hernioihin ja pani alulle sen mielisairauden, joka synkensi hänen elämänsä viimeiset vuodet. Yksi selkeämpi väliaika oli. Sitä H. käytti seurakunnan edistykseksi. Hän sai toimeen päätöksen urkujen hankkimisesta kirkkoon. Sairautensa aikana sai kokea seurakuntalaistensa rakkautta ja osanottoa. Nyt hän sai sitä tunnustusta, jota terveyden päivinä oli niin vähän hänen osaksensa tullut. «Hertz on oikein kohottanut meitä ihmisarvoon,» sanoi eräs kansanmies. Monet rippikouluoppilaat vielä ikämiehinä

muistelivat hänen isällistä huolenpitoansa ja rakkauttansa. Tämän uskollisen seurakunnanpaimenen päivät päättyivät ²⁹/₈ 1888. Hänen hautansa on kirkkoon joutavan päätien vasemmalla puolella tuuheiden kuusien suojassa.

Maaliskuun 26 p:nä 1889 kuoli kappalainen *Albert Boman*. Hän oli syntynyt ¹⁰/₁₂ 1818, tuli seurakuntaan ¹/₅ 1877 59 vuoden ikäisenä, ehti työskennellä siinä 12 vuotta. B. oli ystävällinen, hupaisa seuramies, ylimys mielipiteiltään, mutta käytännössä tuiki rahvaan mies, aina valmis auttamaan lähimmäistään, oli taitava silmälääkäri, ja muissakin taudeissa usein käytetty, kun lääkäriä ei paikkakunnalla ollut. Piispa, käsikirja, Lutherin pieni katkismus ynnä Lasten paras tavara olivat luottomiehiä hengellisissä asioissa. Saarnoissaan, jotka perustuivat enemmän esikuviin kuin omaan syvempään kokemukseen, saattoi sekä innostua että heltyä. Kehitysaikana olosuhteitten vaikutuksesta, eikä suinkaan edistyksen ehkäisemisen halusta, vanhoillisena, vieraantui hän ajan kansanvaltaisille pyrinnoille ja joutui ikäviin sanomalehtijupakoihin, jotka kipeästi koskivat hyväsydämiseen kelpo mieheen. Hänen hautansa on pääkäytävän vieressä kirkkoon mennessä vasemmalla. Mitään muistomerkkiä ei ole haudalla.

²⁸/₄ 1889 kirkonkokouksessa puollettiin B:n perillisille lisäarmovuosia niin monta kuin hyväksi nähdään, «koska vainaja oli aikansa kunnan mies, antoi aina lempeällä kädellä, auttoi lukuisia apuatarvitsevaisia ja koska velkoja on 3000 mk. yli omaisuuden ja kun B:n kuolemakin sattui lopulla virkavuotta.» Bomanin jälkeläisenä kappalaisen virassa oli *Tobias Hagelin*, synt. ⁶/₆ 1833, tuli virkaan ¹/₅ 1892 ja kuoli ²⁶/₁₂ 1901 oltuansa seurakunnan palveluksessa vähän yli 9 vuotta. H. oli leikillisyyteen taipuva, perheenisänä säästäväinen,

«ahkera kahville ja hyvä kaskuamaan,» yksitoikkoinen ja pitkäveteinen saarnoissaan, kerraten yhä uudestaan samoja, uuttera sairaiden luona käymisessä, köyhille avulias, vaatimaton kansanmies. Hagelinia seurasi kap-palaisena *Karl Henrik Huhtinen*, s. $12/10$ 1847, tuli vir-kaan $1/5$ 1903 ja oli siinä kuolemaansa asti $9/10$ 1909, hoitaen useana vuonna kirkkoherranvirkaa ja yhden kuukauden koko seurakuntaa ainoana pappina. H. oli herttainen ja ystävällinen ihminen, tottunut ja tarkka kansliamies. Ei ollut totuttanut käyttämään vapaata sanaa, vaan oli saarnoissaan papereista riippuvainen. Seurakuntalaisilla on hänestä kaunis muisto. Hänen hautansa on samoin kuin hänen edeltäjänsäkin pääkäytävän oikealla sivulla lähellä kirkkoa.

Hertzin jälkeläiseksi kirkkoherranvirassa tuli kan-sanäänestäjänä Pietarin suomalaisesta seurakunnasta *Georg William Relander*, syntynyt $25/2$ 1837, astui vir-kaan $1/5$ 1890 ja oli siinä 15 vuotta kuolemaansa asti $28/6$ 1905. R. oli vilkasluonteinen karjalainen, ha-vainnollinen saarnamies, joka jokapäiväisestä elämästä otti esimerkkejä ja vertauksia, etevä messupappi, läm-minsydäminen edistyksen harrastaja, suosittu seura-mies, mutta tarkkuutta vaativa arkiston hoito ja kans-liatyö ei sopinut hänen luonteelleen. Yritteli paljon maanviljelyksessä ja maitotaloudessa, oli aina toivori-kas ja mieleltään pirteä vielä viime vuosinaankin, kun vaikea tauti jo oli voimat murtanut. Hänen hautansa on myöskin pääkäytävän oikealla puolella lähellä Ha-gelinin hautaa.

$1/5$ 1907 astui kirkkoherranvirkaan jumaluusopin tohtori *Johan Abraham Maunu*, synt. $17/10$ 1856. Kap-palaisen virkaan on nimitetty Kangaslammin kirkko-herra *Kaarlo Aukusti Pohjola*, synt. $19/12$ 1866, ja as-

tuu siihen $\frac{1}{5}$ 1913. Väliaikaisena viranhoitajana on *Kustaa Aapo Santavuori*, s. $\frac{5}{6}$ 1883.

Lukkarit.

Ensimmäisenä lukkarina tämän kirkon aikana mainitaan *Johan Kurppa*. Hän muiden muassa allekirjoitti piispantarkastuksen pöytäkirjan v. 1815. Sitten mainitaan lukkari *Johan Petersen* (s. 1780 † $\frac{28}{2}$ 1835), joka v. 1832 600 ruplasta toimitti kirkon seinien maalaamisen. Seuraava lukkari oli *Gustaf Magnus Rehnholm* (s. $\frac{7}{7}$ 1817 † $\frac{21}{8}$ 1840). $\frac{18}{10}$ 1840 pyysi Rehnholmin leski Katarina Elisabeth Gestrin seurakunnalta armo-
vuosia, «mutta kun R. virkaan tullessaan oli suostunut 1 kappaan ruista, 1 kappaan ohria ja 1 kappaan kauraa koko tilalta, mutta sittemmin käräjöimällä saanut saman määrän viljaa kultakin talon savulta,» ei suostuttu armovuosiin. $\frac{8}{11}$ 1840 tämä päätös liian äkkipikaisesti tehtynä purettiin ja päätettiin antaa 2 armovuotta. $\frac{3}{7}$ 1842 oli lukkarin vaali. V. t. kirkkoherra Gustaf Bäckström antoi virkäänensä vaalissa olevalle Lovisan lukkarille *Johan Strömbergille* (s. $\frac{11}{6}$ 1817 † $\frac{15}{2}$ 1869) joka siten sai enimmät äänet ja tuli siis valituksi. S. oli hommanmies, iso, tukeva mies. Hevoskauppiaana, urakoitsijana, rahankantomiehenä, pitäjän «riistavaraston» hoitajana, lananvetäjänä, viinan tislajana hän toimi. V. 1845 hän vaati erityistä palkkaa kouluveisusta ja ilmoitti, että «kun veisuntaitamattomat ja kapakkaa rakastavat henkilöt olivat sekaantuneet veisuun, hän oli luopunut koko toimesta, mutta nyt uuden kirkkoherran tultua oli sitä taas toimittanut.» Kun seurakunta ei suostunut maksamaan erityistä palkkaa kouluveisusta, haki S. sitä Kuvernööristä. Piispantarkastuksessa v. 1847 valitettiin lukkari S:n laiminlyöneen virkatehtä-

viänsä ja osoittaneen tottelemattomuutta kirkkoherran määräyksiä vastaan. Nuorempi papisto (kapp. apul. Erik Kristian Relander ja kkh. apul. Otto Magnus Cantell) valitti, että kun oli muistutettu Strömbergiä myöhäisestä kirkkoon tulosta, oli häneltä saatu sopimattomia vastauksia, jota paitsi seurakuntalaiset valitivat, ettei S. ottanut saataviansa vastaan muina päivinä kuin kuulutettuina vaikka oli kotona. Lukkarilla ei ollut rovestin ilmoitusta vastaan mitään sanottavaa, nuoremman papiston valituksen johdosta hän myönsi, että joskus oli voinut vasten hänen tahtoansa tapahtua, että hän kun asui 4 virstan päässä kirkosta (Ahjärvellä) oli saattanut tulla myöhään. Mitä ylöskantoon tulee, mainitsi S. pitäneensä ylöskantoa monta kertaa vuodessa, eikä häntä voitane syyttää, ettei jättänyt seurakuntalaisille tilaisuutta määrättyinä aikoina maksaa maksujansa. Lukkaria vakavasti varotettiin osottamaan kirkkoherralle ja muulle papistolle kunnioitusta ja tarkastaja kehoitti rovasti Höijeriä antamaan S:n käydä läpi kirkkolain määräämät varotusasteet, «eikä liene mahdotonta pitää lukkaria kurissa.» Sitäpaitsi ei sopinut S:n nenäkkäisyydellä sanoissa ja liikkeissä ottaa vastaan niitä ojennuksia, joita saa nuoremmalta papistolta. Mitä valitukseen saatavien vastaanotosta tulee, kun tarkastaja kokemuksesta tiesi, kuinka vähän tämän seudun asukkaat välittävät kutsumuksesta maksaa saatavia kuulutettuina päivinä ja kohtuutonta on vaatia, että lukkari vuosikauden istuisi kotonansa odottamassa, milloin maksajalle olisi sopivaa tulla, hylättiin valitus tässä suhteessa. — Samassa tarkastuksessa lukkari S. toivoi, että kun hänellä oli suuria mutkia lukkarinpenkkiin ja hänen oli pakko tunkea sinne väkijuokon läpi, toinen rappu lukkarinpenkkiin häntä varten tehtäisiin ja hänelle valmistettaisiin tilaisuus häiritsemättä toi-

mittaa virkaansa se kun nyt ei ollut mahdollista istuaan tungettuna rahvaan joukkoon. Seurakuntalaiset kun tähän muutokseen eivät suostuneet ja kun sopivaa paikkaa uusille rappusille lukkarin penkkiin ei ollut, varsinkin kun se, jos se kuorista tehtäisiin, rumentaisi kirkkoa, päätettiin asia jättää entisellensä. Kumminkin piti tarkastaja tarpeellisena, että se osa lehteriä, jota nyt lukkarin penkiksi käytettiin, ovella erotettaisiin muusta lehteristä, jotta lukkarilla olisi rauhoitettu paikka, missä voisi pitää kirjansa ja nuottinsa. Rovasti Höijer lupasi pitää huolta tämän vähän maksavan muutoksen toimittamisesta. Seuraavana syksynä pitäjänkokouksessa S. vaati, että piispantarkastuksen määräämä eri ovi hänen penkkiinsä heti toimitettaisiin. Se lienee vihdoin tehtykin.

Pahaa verta herätti seurakuntalaisissa S:n vaatimus saada erityinen maksu lasten kasteesta ja kirkkoonottamisesta. S. oli ollut rahainkantomiehenä Husulan papilan rakennuksessa, eikä ollut tehnyt tiliä rahoista, vaikka Kuvernööri oli sakon uhalla velvoittanut hänet siihen. Hän oli valittanut Kuvernöörin päätöksestä Hovioikeuteen, joka kumminkin oli valituksen hylännyt. Pitäjänkokouksessa ²⁸/₂ 1864 tuli asia esille. S. sanoi tekevänsä tilin «mahdollisen ja sen jälkeen kuin jou-taa.» S. erotettiin kantomiehen toimesta.

¹⁹/₆ 1870 oli lukkarin vaali. Kun Matti Taav. p. Huuhtasen valtakirja «joka oli epäselkeästi kirjoitettu ja muutenkin puutteellinen, hyljättiin, niin syntyi huuto ja ilkeä meno, joka on kaiketi sopimaton Herran huoneessa ja vaikka varotettiin monta kertaa olemaan hiljaa, oli pakko ruununmiesten kautta järjestystä pitää.» E. Tengen sai enimmäkseen äänät. Tämä vaali kumottiin ja ²⁰/₄ 1872 oli uusi lukkarinvaali, jossa nykyinen lukkari Antti Jantunen, s. ³¹/₁₂ 1841, tuli valituksi ja kun hän

vanhuuden takia on ollut virasta vapaa, on v:sta 1909 lukkari-urkuri *Maunu Tihverä* (s. $22/3$ 1881) hoitanut virkaa.

Koulumestarin ja suntion toimet ovat Kivennavan seurakunnassa olleet yhdistettyinä aina vuoteen 1897, jolloin nämä virat erotettiin. Koulumestarina mainitaan *Fredrik Likander* (s. 1756 † $2/7$ 1824) vuosina 1806 ja 1815 pidetyissä piispan tarkastuksissa. Sitten tuli koulumestariksi ja suntioksi *Gustaf Lindh* (s. 1788) ja kun hän $4/2$ 1833 kuoli, oli toimitettava uusi koulumestarin vaali. Hakijain joukossa oli myöskin pitäjän koulumestari Säkkijärvellä *Petter Lindh* ja kun «hän oli erityisellä ahkeruudella ja huolella hoitanut virkaansa Säkkijärvellä ja oli myöskin ruotsinkielen taitoinen», yhtyi seurakunta kirkkoherran ehdotukseen että *Petter Lindh*, otettaisiin toimeen. Hän oli syntynyt $18/6$ 1796 ja oli siis virkaan tullessansa 37 vuoden vanha. Hän ehti olla virassaan ainoastaan 12 vuotta ja kuoli $29/3$ 1845. Leski *Katharina Lindh* anoi seurakunnalta armovuosia ja «kun *Lindh* on elinaikansa ollut seurakunnalle mieleen, annettiin 3 armovuotta.» Väliaikaiseksi koulumestariksi ja suntioksi ehdotettiin *Muolan kirkonvartija Tuomas Abrahamin p. Nikkanen*, «joka lukee puhtaasti sisältä, ymmärtää hyvin tyydyttävästi katkismusta ja omaa hyvin suuren taidon käytännöllisessä opetuksessa.»

V. 1849 oli virka vakinaisesti täytettävä. Hakijoiden joukossa oli *Petter Aleksander Lindh*, jolla pidetyssä tutkimuksessa huomattiin olevan «tydyttävä tavaus ja sisäluku, auttava kristinuskon taito, heikko käsitys ja välttävä käytännöllinen taito.» Hän, kolmas senniminen koulumestari, otettiin toimeen. *Lindh* oli syntynyt $22/1$ 1829 ja oli siis virkaan tullessansa ainoastaan 20 vuoden vanha. Hän hoiti pitäjän koulumestarin tointa 22

vuotta eli kuolemaansa $1/1$ 1871. Seuraavana vuonna oli koulumestarin virka avoinna. Hakijoita oli 15. Nämät olivat kutsutut «löydyttämään itsensä pitäjätuvassa seisomaan asiaan kuuluvaa koetustutkintoa». 12 saapui. Tarkka tutkinto pidettiin: tavaamisessa, suoraan lukemisessa, katkismuksessa ja Piipianhistoriassa, kirjanluvussa ja luetun käsittämässä, koraaliveisussa, käsikirjoituksessa ja luvun laskussa. Kirkkoneuvosto kokoon-tui pappilaan toimittamaan vaalia. Kirkkoherra kehoitti kirkkoneuvoston jäseniä «parhaan omantuntonsa jäl-keen ja mitään syrjäaikomusta katsomatta valitsemaan virkamiestä, jonka kunnosta koko seurakunnan etu, mitä lasten edistymiseen lukutaidossa tulee, niin paljon riippuu». Eräs ehdotti v. t. koulumestaria *Mikko Pimiää* (\dagger $5/3$ 1912) siitä syystä, että hän oli seurakun- nan lapsi. Mitä hän opissa vielä puuttuu voipi hän kyllä, ollen vielä nuori ja siis parhaassa oppi-ijässä, rakentaa etenkin jos seurakunnan papisto, niinkuin toi- vottavaa on, on hänelle siihen avullinen». 6 muuta kirk- koneuvoston jäsentä yhtyi tähän ehdotukseen. Kirkko- herra lausui: «ettei hänen omatuntonsa salli hänen kat- soa tässä asiassa muuta kuin oikeutta ja seurakunnan todellista hyötyä», ehdotti pitäjän koulumestaria Pyhä- järveltä *Juhana Häsää*, «jonka elävä ja lasten huomiota ja hartautta herättävä opetustapa asettaa hänet etusi- jaan». Pimiä tuli valituksi. Hän oli syntynyt $19/7$ 1849 ja oli virkaan tullessaan 23 vuoden vanha ja oli siinä toimessa 25 vuotta eli 19 p:ään Toukokuuta 1897. Hänen jälkeensä tuli suntuiksi hänen poikansa papin- tutkinnon suorittanut *Johan Aleksander Pimiä*, (synt. $20/1$ 1875) joka oli siinä virassa 14 vuotta eli 1 p:ään Syyskuuta 1911, jolloin hän toiseen virkaan siirtymisen takia siitä erosi.

V. 1883 oli perustettu toinen kiertokoulunopettajan

virka seurakuntaan ja Mikko Pimiän v. 1897 erottua kaksi uutta. V. 1908 perustettiin vielä neljäskin samanlainen virka, jota vuoden aikaa hoiti Aina Vatia, (s. 23/2 1882).

Nykyiset kiertokoulunopettajat ovat:

Juho Karjalainen s. 10/12 1852, 1883—

Topias Komonen s. 22/5 1868, 1897 —

Herman Kangas, s. 8/9 1865, 1897 —

Katri Heinonen s. 13/4 1887, 1909 —

Piispantarkastuksessa v. 1840 tarkastaja kehoitti valvomaan lastenopetusta ja tarkkaan huolehtimaan, että koulumestari täyttää velvollisuutensa ja että kiertävä opetustapa on otettava käytäntöön, niin että koulumestari joka vuosi tammikuusta toukokuuhun ja Mikkelistä Jouluuun opettaa kylissä kautta koko seurakunnan. Tilaisuutta kirjoituksen oppimiseen on valmistettava niille, joilla siihen on halua ja koulumestarin on kussakin kinkerikunnassa oltava niin kauvan, että lapsilla on siitä jotakin hyötyä. Näitä määräyksiä ei pantu käytäntöön. Piispan tarkastuksessa v. 1847 ilmoitettiin, ettei koulumestari ollut kiertänyt seurakunnassa. Häntä oli käytetty apulaisena rippikoulussa. Kehoitettiin kiertämään, «koska moni köyhä, jolla ei ollut varoja ja tilaisuutta käydä koulumestarin luona siten voisi tulla hänen opetuksestansa osalliseksi.» Vasta Hertzin virkaan astuttua saatiin muutos toimeen ja pitäjänkoulumestari tuli kiertokoulunopettaja.

V. 1897 ja 1908 hankitiin opetusvälineitä ja kalustoa kiertokouluihin ja v. 1912 laadittiin ohjesäännöt kirkonpalvelijoille: suntiolle, kellonsoittajalle ja kirkon lämmittäjälle.

Kirkonisännöitsijät.

Aikaisemmista kirkonisännöitsijöistä ei tämän kirkon aikana ole tietoa. ^{10/10} 1830 valittiin kirkonisännöitsijäksi kollegian asessori ja Wladimirin ritarikunnan IV:n luokan jäsen *Petter Kruskopf* (s. ^{18/3} 1779), «koska pitäjänmiehillä Herra Asessoriin tässä suhteessa oli täydellinen luottamus.» ^{7/12} 1834 ilmoitti kirkonisännöitsijä pitäjänkokouksessa, että niinä neljänä vuotena, joina hän oli ollut virassa, ei oltu tilejä rahastoista tehty eikä hän tietänyt, missä rahat olivat. Rovasti Borenius ilmoitti että kirkossa usein tapahtuneitten varkauksien takia oli kirkonkirstu siirretty pappilaan ja oli kirkkoherra ottanut kirkon- ja köyhäin varat yksityiseen hoitoonsa. Päätettiin edelleenkin säilyttää kirkonkirstu pappilassa ja olisi siihen hankittava kolme avainta: kirkonisännöitsijälle, vanhimmalle kirkon kuudennusmiehelle ja kirkkoherralle. Rovasti B. antakoon velkakirjan niistä varoista, mitkä hänellä mahdollisesti ovat. K. oli kirkonisännöitsijänä 12 vuotta eli vuoteen 1842, jolloin muutti Muolaan. Kirkkoherra Höijerin aikana ei ollut varsinaista kirkonisännöitsijää, vaan hoiti hänen tointansa kirkkoherra. V. 1869 maksettiin Höijerin kuolinpesälle 1027 mk. 47 p. «26 vuotisesta kirkonisännöitydestä.» ^{27/8} 1870 ilmoitettiin kirkkoneuvostossa, «ettei kirkonrahoista oltu tehty tilejä kahteen vuoteen ja ettei kirkonisännöitsijää nykyään ole eikä taida saadakaan, vaikka pitäjänkokouksessa oli tätä tointa tarjottu jokaiselle pitäjän herrasmiehelle.» Neuvosto tahtoi antaa toimen Tuomas Paavolaiselle, «joka tunnettiin rehelliseksi ja kaiketi kiitettäväksi mieheksi.» Kirkonkokouksessa ^{11/9} 1870 *Tuomas Paavolainen* (s. ^{28/8} 1841 † ^{28/11} 1908) valittiin kirkonisännöitsijäksi ja oli hän siinä toimessa 17 vuotta eli vuoteen

1888, jolloin hänen veljensä *Pietari Paavolainen* (s. 8/4 1846) valittiin siihen ja toimi hän kirkonisännöitsijänä 13 vuotta eli kuolemaansa asti 17/9 1902, jolloin hänen poikansa henkikirjuri *Pekka Paavolainen* otti tämän toimen. Hän luopui kumminkin jo 25/6 1906, jolloin kappalainen *K. H. Huhtinen* siihen rupesi, mutta jo 25/4 1909 täytyi hänen sairauden takia siitä luopua. Nykyinen kirkonisännöitsijä metsänhoitaja *Andreas Behm* (s. 9/9 1869) valittiin 14/11 1909 ja astui hän toimeensa 1/12 1909.

Muistettavia pitäjän- ja kirkonkokouksista.

Kivennavan kirkossa on sadan vuoden aikana pidetty monta pitäjän- ja kirkonkokousta. Näissä on puheeksi tullut asioista, jotka ovat tarkoittaneet seurakunnan edistystä taikka jotka oloja kuvaavina saattavat herättää mielenkiintoa nykyisessä sukupolvessa.

Kirkon kuudennusmies *Simon Savolainen* ja talollinen *Matti Kakki* nostivat kysymyksen kirkkomaan portin sulkemisesta, etteivät eläimet pääsisi vanhaan kirkkoon ja kirkkomaalle. 13/9 1815 oli asia esillä pitäjänkokouksessa, jossa valittiin *Juho Heikkinen* «taitavana ja kätevästä miehenä» pitämään huolta kirkkotarhan hoidosta ja että jos sotilaat, joita kirkonkylässä usein majoilee, ovat repineet paalun tai aidan, sen heti korjaamaan ja pitämään kirkon rappuset talvella siivottuina.» V. 1818 neuvoteltiin köyhäintuvan rakentamisesta. Katsoen niihin vahinkoihin, mitä pedot vuosittain tekevät, olisi jahtivouti asetettava. Tämä pitäisi myöskin pitäjäntuvassa asuvia köyhiä silmällä, etteivät kiertelevät kerjäläiset rasittaisi yhteistä kansaa. Toimeen valittiin kirurgisten instrumenttien tekijä, sälli *Gustaf Vilhelm Gestrin* (. 16/4 1792 † 6/2 1851), «rai-

tis, sopuisa ja rehellinen mies,» «ja olivat hänellä samat edut kuin siltavoudilla ja että rahvas hankkisi sellaisia jahtiaseita, mitä lailliseen susijahtiin kuuluu.»

^{23/9} 1827 ehdotti nimismies Andres Cajander, että otettaisiin kättilö pitäjään. Kokous oli sitä mieltä, että «kättilö pitäjän luontoon katsoen on aivan sopimaton.» «Joka kylässä on sellaisia, jotka voivat olla avuliaina synnytyksissä». Samana vuonna otettiin rokottaja ^{26/10} 1834 hyväksyttiin Kuvernöörin ehdotus terveystoimikunnan perustamisesta ja valittiin jäsenet siihen. Pitäjä jaettiin 15 piiriin. Toimikunnan toimista ei ole tietoa.

^{10/7} 1836 keskusteltiin petojen hävittämisestä. Päätettiin lisätä susiverkkoja ja jahdin ja aseitten avulla koettaa hävittää petoja. ^{20/8} 1843 oli taas puheena toimenpiteet susien hävittämiseksi. Ei suostuttu myöntämään tapporahaa vaan jokainen koettaa tappaa susia ja muita petoeläimiä. Tässä ei nähtävästi onnistuttu, koskapa esim. v. 1848 susi puri kuoliaaksi 1 miehen ja 4 naista.

^{15/9} 1838 pitäjä jaettiin 33 köyhäinhuolto- ja sairaalapiiriin. Raha-avut köyhille päätettiin lakkauttaa. Ainoastaan vaatteisiin ja jalkineihin annetaan rahaa. ^{28/6} 1857 oli esillä kotipolton turmiollisuus, sen vähentämisen välttämättömyys juoppouden rajoittamiseksi. Lukuisasti saapuvilla oleva seurakunta yksimielisesti luopui kotipolto-oikeudestaan.

^{16/1} 1859 kirjoitettiin ensimmäinen suomenkielinen pitäjänkokousten pöytäkirja.

^{3/7} 1859 keskusteltiin «yhdistyksen matkaansaattamisesta ja siitä soveliaimmasta ja kalansikiön kasvamiselle tarpeellisemmasta kalanpyytökeinosta.» Asia sanottiin kokonaan kuuluvan «Systerbekin fabrikan hallituksen alle.»

^{24/7} 1870 oli keskusteltavana kunnallishallituksen

ottaminen pitäjään. Talollinen Olli Vilponp. Kukkonen Polviselästä oli sitä mieltä, «ettei ole tarvis tätä hallitusta, kun on Systerbekin hallitus.» Oli niitäkin, jotka eivät yhtyneet tähän, vaan sanoivat mielellänsä ottavansa kunnallishallituksen. ²³/₉ 1870 oli keskustelu kansakoulun toimeenpanemisesta. Muutamat ensin vastustivat koulua, sanoen sitä tarpeettomaksi ja rasittavaksi, mutta kun heitä kehoitettiin eroamaan eri puolelle huonetta, jäivät hekin myöntäjien puolelle. Suostuttiin yksimielisesti. ¹⁴/₈ 1871 valittiin ensimmäinen kansakoulunjohtokunta: rovasti Hertz, tullinhoitaja Ålgren, kirkonmies Erik Kirjavainen, kirkonisännöitsijä Tuomas Paavolainen, neidit Johanna ja Anna Hertz.

²⁶/₁ 1873 oli puheena «tarpeeton käyminen kirkosta ulos ja sisään, joka viimeisinä aikoina on tullut jotenkin tavalliseksi». «Päätettiin usein kuulutuksen kautta varottaa ja jos sittenkin häiritään järjestystä, on syyllinen kutsuttava saamaan erityisen varoituksen». Samoin päätettiin, että «ruumiskoulut kannetaan lähempänä kirkosta kuin tähän asti». ¹⁴/₁₁ 1875 «Koska seurakunnassamme pidetään paljon turhia kokouksia, joissa varsinkin nuoriso oppii kaikenlaisia pahoja tapoja, päätettiin, että kirkkoneuvoston jäsenet ystävällisesti varottaisivat asianomaisia varsinkin pyhä- ja juhlapäivinä pitämästä tuommoisia rietasta ja syntistä elämää matkaansaattavia kokouksia. Jos ei asianomaiset tätä tottelisi, varottaa seurakunnan kirkkoherra ja jos eivät siitäkään huoli, varotetaan heitä julkisesti kirkkoneuvoston edessä. Päätettiin myöskin, että kirkkoraidin jäsenet koettelisivat saada isäntiä suostumaan siihen, etteivät ensinkään sallisi moisia kokouksia suojisansa pidettävänkään».

²⁶/₁ 1881 päätettiin hankkia palosammutuskalut (ruisku, tikapuut ja koukut).

8/3 1884 v. t. kirkkoherra K. F. Toikka (s. 22/7 1851 † 18/3 1908) «oli kinkeriluvuissa huomannut seurakunnassa löytyvän usealla taholla nousevassa nuorisossa semmoisia, jotka osoittavat julkista haluttomuutta ja kovakorvaisuutta Jumalan sanan ja kristillisyyden oppimisessa ja vanhempiakin niin huolimattomia ja paatuneita, jotka puolustavat tämmöistä lastensa käytöstä, jopa kiihoittavatkin heitä siihen». Keskusteltiin miten tämä valitettava seikka saataisiin paranemaan. Päätös: «haluttomat ja kovakorvaiset ovat ruununmiesten avulla tuotavat kylälukusiin, rippi-, kierto- ja pyhäkouluihin».

8/3 1885 hyväksyttiin seikkaperäiset säännöt sunnuntaikouluille. «Kaikkiä kouluikäisten lasten tulee käydä sunnuntaikoulua».

19/9 1904 kirkonkokous ei suostunut kirkonarkistoon ostamaan Fjellstedtin raamatunselityksiä, «koska nykyään on tekeillä uusi raamatunkäännös, jonka perustuksella raamatunselitykset ovat tehtävät». Päätettiin, että vihkimäraamatun ostamista varten kukin kuulutukseen pantava maksaa 3 mk. Tätä päätöstä, niinkuin useimpia muitakaan, ei ole käytäntöön pantu.

6/1 1907 «Kysymys, rupeavatko seurakuntalaiset lukusilla vetelemään kirkonkirjoja paikasta toiseen, herätti heti sellaista vastusta ja kiukkua, ettei sopimatomia ja mieskohtaisia sutkauksia pappeja kohtaan säästetty, minkätähden puheenjohtaja (Huhtinen, joka oli kysymyksen nostanutkin) antoi asian raueta».

Uskonnollinen elämä ja uskonnolliset suunnat.

Kirkko on ollut uskonnollisen elämän keskuksena sen elähyttäjänä ja virkistäjänä. Uskonnollisuus

ja kirkollisuus ovat olleet yhdistetyt. Kirkko oli melkein ainoana henkisen elämän kannattajana. Kirjoja oli vähän, yksityisiä hartausseuroja maallikkojen johdolla ei suosittu eikä niitä kirkkomme alkuaikoina ollutkaan. Kristillisyys oli kirkko- ja kotikristillisyyttä, s. o. käytiin kirkossa ja ehtoollisella, viljeltiin sanaa ja rukousta kotona aamuin ja illoin sekä sunnuntaisin. Paljon lienee ollut pelkkää tapakristillisyyttäkin, mutta hyvänä tapana se mahtavasti vaikutti, varsinkin nousevaan polveen. Pitäjän herrasmiehet, vaikka eivät ehkä aina olleetkaan kristillisiä henkilöitä, kunnioittivat kuitenkin kirkkoa ja uskontoa, kävivät kirkossa ja ehtoollisella, olivat uskonnollisestikin kansaan kuuluvia. Kotipolton aikana oli väkeviä juomia kodeissa, ja piispantarkastuksessa v. 1815 mainitaan kirkon lähellä olevan kapakka, mutta lisätään että häiriötä sen kautta ei ollut syntynyt. Juoppous oli kirkkomme alkuaikoina ja vielä myöhempiäkin aikoina melkein tuntematon. Oli nuoria miehiä, jotka keski-ikään asti eivät olleet viinaa huulilleen ottaneet. Tappelut, puukotukset ja murhat olivat tuntemattomia. V. 1840 piispantarkastuksessa sanottiin juoppouspahe olevan seurakunnassa harvinaista ja avittomia lapsia syntyi vain harvoin. V. 1847 todistettiin siveellisyyden olevan tyydyttävän. Paljon muuttuivat asiat sitten kun Helsingin—Pietarin rautatie valmistui v. 1870. Rautatie kulki pitäjän läpi, sen mukana tuli seurakuntaan uusia tulokkaita, uusia tapoja, uusia paheita. Rantapuolen kylät temmattiin yht'äkkiä suuren maailman jalkoihin. Muukalaisia alkoi siirtyä Karjalan kannakselle ja ostaa siellä maita¹⁾. Että entiset hyvät

¹⁾ 1870-luvulla oli pietarilaisille myyty palstatiloja: Kuokkalassa 31 ja Raivolassa 20. 1880- ja 1890 luvulla lisääntyivät palstatilat. V. 1902 myönnettiin Kivennavalla 1273 huvipalstan lainhuu-

tavat ja kauniit tottumukset järkkäivät ja tuli uusia huonompia sijaan, ei ollut odottamatonta. Tarkastuksessa v. 1873 valitetaankin, ettei siveellinen elämä ollut kiitettävä, että haureellisuus ja petollisuus olivat täällä niinkuin koko Viipurin läänissäkin moitettavina luonteen piirteinä kylläkin yleisiä. Juoppoutta sitä vastoin sanottiin tavattavan vain niissä, jotka todistuksella oleskelevat seurakunnassa. Mutta jo v. 1890 valitetaan juoppouden olevan valloillaan ja viinakapakoita löytyvän runsaasti. V. 1896 mainitaan varkauksia kuuluvan varsin vähän, mutta petollisuuden olevan onnettomasti levinneen.

Herännäisyys, joka 19:nnen vuosisadan alussa levisi Pohjois-Savoon ja Pohjois-Karjalaan, tuskin suoranaisesti ulottui Karjalan kannakselle ja Kivennavalle asti. Rajan toiselta puolelta Inkerinmaalta on vaikutuksia tänne tullut. 18:nnen vuosisadan loppupuolella oli Kivennavan naapuriseurakunnassa Lempäälässä Inkerinmaalla, syntynyt herätystä. Heränneet lukivat Jumalan sanaa, harjoittivat rukousta ja laulua lauvantai-iltoina ja pyhäiltoina. Lempaalasta herätys levisi Kivennavan pohjoisiin kyliin. Lautamies *Yrjänä Hölttä* Ylentelästä, (s. $\frac{2}{4}$ 1769, † $\frac{24}{5}$ 1843) oli hyvin harjaantunut P. raamatun lukemisessa ja ahkerasti viljeli Jumalan sanaa. Herätystä syntyi ylämaan kylissä. Se oli terveellistä ja ilman epäjärjestystä eikä erityisesti kiinnittänyt viranomaisten huomiota. V. 1836 tutustuivat *Erik Melto* (s. $\frac{4}{3}$ 1793, † renkinä Räikylässä $\frac{30}{5}$ 1861) ja *Matti Tahvonp. Rontu* (s. $\frac{1}{6}$ 1808 † $\frac{6}{11}$

toa. Nyt on Kuokkalassa 762 huvilaa, Raivolassa 575 ja Ollilassa 440. V. 1896 asui passilla Kivennavan pitäjässä 12,537, joka, kun lasemme jokaista passia kohden kolme henkeä, tekee 37,611 henkeä. Koko pitäjän manttaalimäärästä 53,47 oli venäläisillä 7,754 manttaalia eli 17,65 %.

1877) Inkerinmaan heränneisiin ja alkoivat ynnä äskenmainitun veli *Juhana Tahvonp. Rontu* (s. $19/3$ 1812, † $23/5$ 1889), älykäs ja raamatuntaitoinen mies, saarnata kotiseurakunnassaan, ulottivatpa vaikutuksensa naapuriseurakuntiin Uudellekirkolle, Muolaan ja Valkjärvelle. Sokea *Helena Taavetinr. Vaittinen* ($7/3$ 1810, † $18/4$ 1869) Vehmaisista tuli myöskin huolestuneeksi sielunsa tilasta ja alkoi pitää kokouksia ja saarnata, mutta jo v. 1841 hän luopui lahkosta, asettui asumaan saunaan, vietti hyvin itsensäkieltävää elämää ja harjoitti hartauttaan, sekä puhui kansalle. Räättäli *Tuomas Ilonen Lipolasta* (s. $8/12$ 1834), vaikka vielä nuori, alkoi myöskin saarnata. Nohrborgin postilla oli ollut hänen mielikirjansa. Kansaa kokoontui hartausseuroihin paljon. Matti Rontu piti joka päivä kolme kertaa rukouksia. Hartausseuroissa ensin langettiin kasvoilleen maahan ja luettiin Isämeitä, sitten laulettiin hengellisiä lauluja ja virsiä ja viimeksi oli rukous. Suurin aika vietettiin laulamisella. Rukouksen aikana kaikki olivat polvillaan tahi kasvoillaan. V. 1838 tulivat hyppimiset ja kielillä puhumiset, alettiinpa silloin jo kuiskailla sopimattomasta siskorakkaudestakin. Kokoukset herättivät herrojen huomiota, niitä pidettiin vaarallisina. Talouskomisario Valdemar Henning turvautui kasakanpamppuun, antoi ruoskia Matti Rontun veriin asti ja kielsi kokouksia pitämästä ja kun kieltoa ei noudatettu, antoi asian nimismiehen haltuun. Seuraavana vuonna liikkeen johtajia sakotettiin luvattomien kokousten pidosta ja karkoitettiin pois tiloitansa. V. 1840 tuomittiin M. Rontu irtolaisuudesta ja luvattomien kokousten pidosta kuritushuoneeseen ja oli 1850-luvulla useampia vuosia vankeudessa. Rovasti Borenius oli jo vanha eikä jaksanut tyynnyttää vainon johdosta kiihtyneitä mieliä ja heitä oikeaan opastaa.

Kirkkoherran apulainen Robert Enckell (1839—1840) asetti herrojen vainon ja heränneet saivat jonkun aikaa olla alallansa ja rauhassa pitää kokouksiensa. Tähän vaikuttivat myöskin osaltaan ne neuvot, joita Porvoon piispa C. O. Ottelin oli tarkastuksessa v. 1840 antanut, että harha-oppisia ei pitäisi kovuudella kohdeltaman, koska paha siitä vain yltyy, vaan heitä on käsiteltävä suurella varovaisuudella, hellyydellä ja hiljaisuudella, raamatusta otetulla opetuksella vakautettava, totuuteen ja levollisuuteen palautettava. ^{17/10} 1843 kuoli Juho Ronnun vaimo Anna Painilainen (s. 1818) ja Juho meni uusiin naimisiin Brita Murtosen kanssa Pihlaisista (s. ^{18/6} 1825, † ^{17/12} 1899). Näihin aikoihin J. Rontu kirkkoherran apulaisen Otto Magnus Cantell'in (1847—1850) vaikutuksesta oli luopumaisillaan lahkosta, alkoi lukea Lutherin postillaa ja käydä kirkossa, mutta kun Cantell muutti pois seurakunnasta, liittyi hän uudestaan lahkoon.

Liike kävi yhä hurmahenkisemmäksi. Suola ja liha ja kaikki hapan ruoka on hyljättävä, vettä pitää juotaman ja tuimaa leipää syötämän. Mitä enemmän lihaa kuolettaa sitä voimallisempi on henki. Jos rukoilet edes vuoden ajan, niin tulet uudestisyntyneeksi. Ei saa olla punaista viirua vaatteissa. Aviokumppanista pitää erottaman. Aviolapset ovat äpärät, mutta joka siskosta syntyy se on hengestä. Aviosääty, johon pappi vihkii, on laki, mutta kristitylle ei ole laki pantuna. Kullakin piti olla nimikkosisko. Siskomenoa puolustettiin 1. Kor. 9: 5. Muutakin hurmausta tuli. Kokouksissa, niin ainakin luotettavat henkilöt kertoivat, naurettiin, uikuteltiin niinkuin koirat, mätettiin suuta, kaulailtiin ja hypittiin. Pappaja varsinkin soimattiin. He lörpöttelevät, eivät ole käyneet hengen koulua, leipänsä edestä he haukkuvat.

Matti Rontu oli vastustellut veljensä Juhanan naimista, mutta meni itse $20/10$ 1861 avioliittoon Helena Launiaisen kanssa Uudenkirkon Kuuterselestä (s. 1822, † $15/11$ 1879). Kävi ahkerasti kirkossa ja Herran Ehtoollisella. Kirkkoon tullessaan oli hänellä tapana langeta kirkonmäellä erään kiven viereen polvilleen rukoilemaan. Muuan pappi oli ohikulkiessaan kerran häntä siinä potkassut. Vielä useita kertoja oli polvilleen rukoiltava otsa maahan kumartuneena ennenkuin kirkkoon ehdittiin: ensin kirkonmaan portilla, sitten kirkon etehisen ovella, kynnyksen sisäpuolella, keskikäytävällä ja vihdoin viimein omassa penkissään likellä saarnatuolia. Kun taloon tultiin, oli ensin langettava polvilleen ja pidettävä pitkät rukoukset, sitten vasta voitiin tervehtiä talonväkeä ja alkaa keskustelu ja seurustelu. Kerrotaan että Matti Rontu keskustellessaan rovasti Hertzin kanssa usein tuli hyppäämisintoon ja kysyi: «uskotteko että olen autuas?» Sanotaan Matin saaneen kauniin ja onnellisen kuoleman. Saarnamiehistä mainittakoon vielä Eerikki Mellon veli, *Antti Melto* (s. 1798, † $6/6$ 1878) Räikylästä. Hänen saarnansa olivat keskustelun tapaisia. Hän viljeli paljon rukousta, nousi yölläkin rukoilemaan. Oli vielä vaikuttavampi kuin veljensä. *Jaakko Thusberg* (s. $23/3$ 1837, † $10/1$ 1892) Lipolasta, naimisissa Juho Ronnun tyttären Saaran kanssa (s. $2/2$ 1842, † $13/5$ 1896). Oli ahkera kirkossakävijä.

Herätyksen yksipuolisuudet ja liottelut karisivat vähitellen pois, vainot ja panettelut loppuivat ja mielet tyyntyivät ja tasaantuivat. Johtavat henkilöt kävivät taas ahkerasti milt'ei joka pyhä yhteisissä jumalanpalveluksissa ja Ehtoollisella sekä viettivät muuten hiljaista ja hurskasta elämää. Sen inhimillisistä puutteista huolimatta on seurakunnan Herra tämänkin herätysliikkeen

kautta vaikuttanut valtakuntansa hyväksi. «Meidän Herrallamme on monta mynsteriä».

1870-luvulla ilmestyi hengellistä herätystä seurakuntaan ja monet saivat rauhan Jumalassa, mutta hyppääjälahkoa tasaantuneena ja tyyntyneenä oli vielä olemassa ja muutamat heränneistä liittyivät siihen, toiset palasivat entiseen suruttomuuteensa. Piispantarkastuksessa v. 1881 ilmoitetaan, että lahkolaisuus oli alkanut hälvetä ja sen tunnustajat yhtyä kirkkoon takaisin.

Vapaakirkollisuutta alkoi ilmestyä Kivennavalla syksyllä v. 1888. Saarnaajina olivat E. Kauranen, A. Mäkinen, sittemmin Hj. Braxén, Agnes Meijer, neidit Klara ja Elli Hertz. Se sai ensi aikoina paljon kannatusta, monet kääntyivät, ottivat ratkaisevan askeleen maailmasta. V. t. kirkkoherra K. F. Toikka antoi saarnaajille tunnustuksensa, oli läsnä kokouksissa ja liike pysyi kirkollisena, vaikka vapaana. Mutta varsin toisen suunnan sai liike kirkkoherranvaihdossa 1890. Saarnatuolistakin julistettiin koko liike harhaoppiseksi, lahkolaisuudeksi, kiellettiin seurakuntalaisia ottamasta huoneeseensa semmoisia saarnamiehiä ja kokouksia. Ryhdyttiin kirkkokurillisiin toimiin. Useita seurakuntalaisia varotettiin v. 1894 «lahkolaisuudesta ja P. Ehtoollisen ylenkatsomisesta», «luvattomasta ja erheyttävästä saarnaamisesta», «lahkolaisuuden edistämisestä, tottelemattomuudesta ja ynseydestä kirkkoherraa vastaan sekä muiden vainomisen vimasta». Kiellettiin saarnaamasta. Seurauksena oli, että moni kääntynyt luopui ja ne uskovaiset, jotka vapaiden saarnaajain kautta olivat kääntyneet, lakkasivat käymästä kirkossa ja rupsivat pitämään omia kokouksiansa. Saarnakiellot eivät auttaneet. Piispantarkastuksessa v. 1896 valitaan, että «vieraan seurakunnan mallikoitakin on vas-

toin papiston kieltoa esiintynyt, levittäen vapaakirkollisuutta ja hihhulilaisuutta».

Viime vuosina on kristillisiä yhdistyksiä perustettu seurakuntaan. Sellaisia ovat Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen Nuorisoliitto, perustettu v. 1906, Nuorten Kristillinen Yhdistys, perustettu v. 1910 ja Nuorten Naisten Kristillinen Yhdistys, perustettu v. 1910, sekä Kuokkalan Lähetisyhdistys, jonka säännöt vahvistettiin 11/2 1910.

Maallikoista, jotka jo ovat pois muuttaneet, mutta aikansa vaikuttaneet Jumalan työntekijöinä seurakunnassamme, mainitsemme talollisen *Eerikki Mikonp. Kirjavaisen* (s. 18/5 1847 † 22/3 1909) Pihlaisista. Hänen elämänsä 43 ikävuoteen asti oli ollut rajua, jossa viinalla oli suuri osansa. Sitten tuli muutos. Jumalan armon voimasta syntyi uusi elämä ja uudet harrastukset. 19 vuotta kesti tämä uusi palvelusaika. Lahjat ja tiedot olivat vähäiset, mutta into ja rakkaus Jumalan työhön uupumattomat. Seuroissa, matkoilla — hän toimi viime vuosina lihakauppiaina — taloissa, joka paikassa, puhuttiin innolla ja lämmöllä yhdestä tarpeellisesta, Jumalan rakkaudesta ja siitä sovituksesta, mikä Jeesuksen kautta on tapahtunut. Koruttomat sanat lähtivät sydäimestä ja usein sattuivat sydämeen.

Toinen muistettava mies Kivennavan seurakunnan myöhemmässä historiassa on talollinen *Mikko Hännikäinen* Joutselästä (s. 18/9 1834 † 7/10 1910). Oli ystävällinen, herttainen ihminen ja vilpitön kristitty. Ei esiintynyt saarnamiehenä, mutta hänen vaikutuksensa Kivennavan seurakunnassa ei ollut vähäinen. Kirkkoneuvoston jäsenenä vähän yli 28 vuotta ja koko elämänsä osotti harrasta kirkollista mieltä, asiain harrastusta ja kaunista kristillistä esimerkkiä. Ahkerana kirkonkävijänä, pyhäkoulupitäjänä, pakanalähettyksen

hartaana ystävänä ja kannattajana, sairaiden luona kävijänä, rukouksen miehenä ja ihmisenä, jonka persoonallisuuden Jumalan rakkaus oli kirkastanut, säilyy hän aikalaistensa kiitollisessa muistossa.

Lukuunottamatta niitä vielä eläviä maallikoita, jotka kodin piirissä, pyhäkouluissa, kristillisissä yhdistyksissä ja saarnamiehinäkin ovat seurakunnan suolana ja valona ja kirkon yhteydessä ja sen ystävinä tekevät Jumalan valtakunnan työtä, mainittakoon tässä kirkollinen *diakonia*, palvelijatoimi. Vuodesta 1899 on Kivennavan seurakunnassa ollut diakonitar. Asian uutuus ja tiheät vaihdot ovat ehkäisseet toiminnan kehitystä, vaikka edistystäkin on ollut huomattavissa. Seurakunnan diakonittarina ovat olleet: Emmy Salin 1899—1904, Hilda Maria Arvela 1904—1906, Regina Tiittanen 1906—1907, Elliida Grönblom, s. $^{22}/_{12}$ 1867, 1907—1908, ja Ida Pölönen s. $^{28}/_{2}$ 1887, 1909—.

Kirkon *kuudennusmiehistä*, joilla 1686 vuoden kirkkolain mukaan m. m. kuului katkismuskuulustelujen laiminlyönnistä määrättyjen sakkojen vaatiminen ja kokoominen, kirkon omaisuuden tarkastus kirkkoheranvaihdossa ja sairastupien hoito, mainittakoon *Pekka Juhonp. Seppänen* Tirttulasta (s. 1774 † $^{14}/_{6}$ 1849), joka on allekirjoittanut piispantarkastuksien pöytäkirjat v.v. 1815, 1840 ja 1847. *Juho Juhonp. Montonen* Tiilinmaalta (s. 1814 † $^{9}/_{3}$ 1875) mainitaan tarkastuksissa v.v. 1840 ja 1847; *Juho Matinp. Kukkonen* Polviselästä (s. 1796 † $^{8}/_{4}$ 1866). Kirkomme alkuaikoina olivat kuudennusmiehinä: Antti Seppänen, Matti Nikkanen, Eerikki Sarvi, Olli Hiiri, Yrjö Mäkeläinen, Mikko Berner ja Simo Savolainen.

Kun uuden kirkkolain voimaan astuttua $^{1}/_{7}$ 1870 *kirkkoneuvosto* —, jonka asiana saman lain mukaan on pitää kristillistä siveydenhoitoa ja kirkkokuria seu-

rakunnassa, lähinnä valvoa kirkon ja seurakunnan omaisuuden ja varojen hoitoa ja hallintoa, pitää hellää huolta seurakuntalaisten elämästä yleensä ja erittäin aviopuolisoiden, vanhempain ja lasten sekä isäntäin ja palkollisten keskinäisestä välistä, kuin myöskin valvoa sunnuntain ja juhlapäiväin kristillistä viettämistä sekä kirkossa että kotona — perustettiin, tulivat Kivennavan seurakunnassa siihen valituiksi:

Herrastuomari Juhana Porvali kirkonkylästä (s. $\frac{5}{3}$ 1818 † $\frac{7}{3}$ 1884)—1880; Benjam Seppänen Pamppalasta (s. $\frac{10}{6}$ 1822 † $\frac{13}{3}$ 1891)—1879; Antti Paasonen Korpikylästä (s. $\frac{25}{1}$ 1833)—† $\frac{25}{10}$ 1911; Erkki Antip. Kirjavainen Pihlaisista (s. $\frac{1}{3}$ 1821 † $\frac{1}{1}$ 1894)—1888; Paavo Pohjalainen Kauksamolta (s. $\frac{18}{1}$ 1834), joka vieläkin on kirkkoneuvostossa. Myöhemmistä kirkonmiehistä mainittakoon Tuomas Paavolainen kirkonkylästä (s. $\frac{28}{8}$ 1841 † $\frac{28}{11}$ 1908) 1875—1892; Mikko Hännikäinen Joutselästä, (s. $\frac{18}{9}$ 1834), 1882—† $\frac{7}{10}$ 1910, Antti Kuortti Saarenmaalta (s. $\frac{8}{11}$ 1824 † $\frac{8}{4}$ 1910) 1885—1902, ja hänen poikansa Juho Kuortti (s. $\frac{22}{1}$ 1854 † $\frac{19}{11}$ 1910) 1906—1908; Antti Huuhtanen Ahjärveltä (s. $\frac{4}{4}$ 1838, † $\frac{31}{1}$ 1899) 1885—1898; Juho Uotinen Terijoelta (s. $\frac{14}{5}$ 1854 † $\frac{31}{1}$ 1895) 1892—1894; Mikko Tolvanen Terijoelta (s. $\frac{24}{9}$ 1842) 1897—1908; Juho Vaittinen Kuokkalasta (s. $\frac{25}{5}$ 1841) 1897—1908, ja Herrastuomari Paavo Huuhtanen Saarenmaalta (s. $\frac{15}{4}$ 1847) 1908—† $\frac{1}{4}$ 1911.

Nykyiseen kirkkoneuvostoon kuuluvat: ennenmainittu Paavo Pohjalainen Kauksamolta 1871 —; Antti Eerikinp. Kirjavainen Pihlaisista (s. $\frac{23}{4}$ 1862) 1896 —; Heikki Antip. Huuhtanen Ahjärveltä (s. $\frac{10}{12}$ 1860) 1900—; Mikko Koukku Kuokkalasta (s. $\frac{3}{10}$ 1863) 1908—; Matti Pietarinp. Munne Raivolasta (s. $\frac{16}{9}$ 1843) 1908—; Mikko Veijalainen Joutselästä (s.

1862) 1912—; Tahvo Kruus Pampalasta (s. $29/12$ 1862) 1912— ja Benjam Paljakka kirkonkylästä (s. $10/2$ 1856) 1912—.

Kivennavan seurakunnan väkiluku oli $31/12$ 1911 13,159. Lapsia 7—9 ikävuoden välillä oli 570 ja 9—15 ikävuoden välillä 1764 eli yhteensä 2334. Ensimmäinen kansakoulu alkoi toimensa kirkonkylässä v. 1874. Se oli merkkitapaus. Läänin kuvernööri oli läsnä koulun avajaisissa ja pappilassa olivat juhlapäivälliset. Vuosina 1882—83 perustettiin Terijoen, Miettälän ja Pampalan koulut, Raivolan v. 1893, Itä-Kuokkalan v. 1895, Joutselän 1896. Vuosina 1900—02 syntyivät Karvalan, Hartosten Lipolan, Ahjärven ja Kanalan koulut V. v. 1906—08 Kekrolan, Pihlaisten, Länsi-Kuokkalan, Ikolan ja Vuottaan koulut sekä v. 1909 Haapalan ja Rajajoen koulut. Kansakouluja on 18 ja kiertokouluja 4. Opetettiin v. 1911 alkeisoppilaitoksissa, oppi- ja ammattikouluissa 52, kansakouluissa 975, kiertokouluissa 912, ainoastaan kodissa 394 — näiden opetus jää kovin puutteelliseksi —, aistiviälliskoulussa 1 eli yhteensä 2334 oppilasta. Opettajia oli kansakouluissa 15 miestä ja 9 naista, kiertokouluissa 3 miestä ja 1 nainen eli yhteensä opettajia 18 miestä 10 naista = 28.

Rippikoulua on pidetty vuodessa 48 päivää. Oppilaita oli v. 1911 97 poikaa, 98 tyttöä yhteensä 195. näistä kansakoulun läpikäyneitä 48 poikaa 27 tyttöä yhteensä 75 eli 38,4 %. V. 1912 oli rippikoulussa 104 poikaa 125 tyttöä yhteensä 229, joista kansakoulun läpikäyneitä poikia 43,3 %, tyttöjä 30,8 % = 37,0 %.

Raamatunselityksiä ja hartaushetkiä seurakunnantuvalla ja kyläkunnissa pidettiin 1907—20, 1908—73, 1909—80, 1910—114, 1911—88.

Nykyjään elävistä seurakuntalaisista on *tuomittu* tapelusta, murhasta, pahoinpitelystä 79, näpistelystä, var-

kaudesta, metsänhaaskauksesta 139, juoppoudesta, viinanmyynnistä, salakuljetuksesta 343, siveellisyysrikoksista 4 ja kansalaisluottamuksen menettämisen tuottavista rikoksista 28. Yhteensä rikoksista tuomittuja 593.

Aviottomia oli kaikista syntyneitä v. 1907—4,97 %, 1908—3,75 %, 1909—3,13 %, 1910—3,65 % ja 1911—2,22 %. Aviottomain keskimääräprosentti koko syntyneiden lukumäärästä 1907—1911 oli 3,54 %.

Pyhäkouluja oli 42, niissä opettajia 81 miestä, 70 naista—151. Lapsia pyhäkouluissa v. 1911 109 poikaa 469 tyttöä—878.

Kollehteja koottiin: ulosmeneviä 1907—Smk. 85:36; 1908—71: 10; 1909—194: 50; 1910—194: 47 ja 1911—163: 22. Oman seurakunnan tarpeisiin (diakonaatille) kollehteja hautajaisissa ja kirkossa koottu 1907—Smk. 30: 41; 1908—41: 71; 1909—351: 08; 1910—608: 57 ja 1911—774: 62. Diakonissa kustannetaan vapaaehtoisilla lahjoilla. Niinkuin edellisistä numeroista näkyy, on uhraavaisuus, joka on yksi kristillisyyden ilmennysmuotoja, viime vuosina huomattavasti elpynyt.

Se työ, mitä sadan vuoden aikana on tässä Pyhän Pietarin kirkossa, sen kautta ja sen yhteydessä Kivennavan evankelis-luterilaisen seurakunnan hyväksi tehty, ei suinkaan ole vähäinen. Emme saatä ajatella, minkälaisia olot olisivat näillä rajamailla, jos se työ olisi jäänyt tekemättä. Henkisten harrastusten virittäjänä ja ylläpitäjänä, kristillisen uskonnon istuttajana, kansan kasvattajana siveyteen ja hyviin tapoihin, «pelkäämään Jumalaa ja kunnioittamaan kuningasta»

(1. Piet. 2: 17), alkeisopetuksen ja ennen kansakoulujen perustamista ainoana kouluopetuksen antajana, yhteiskunnallisen kirjanpidon suorittajana ja yksityisen ihmisen elämänvaiheitten seuraajana kapalosta hautaan saakka, on kirkko työtä tehnyt. Ennenkun kunnallishallitus perustettiin ja virallinen vaivaishoito siirtyi kunnallisten viranomaisten haltuun, on köyhäin ja vaivaisten hoito ollut kirkon huostassa. Monen monissa pitäjänkokouksissa on ollut esillä «kirkonköyhien» avustaminen ja hoivaaminen. Että kirkonmiehet näissä tilaisuuksissa ovat ajaneet lesken, orvon ja muuten vähäväkisen etua, rakkauden ja ihmisyyden asiaa, on itsestään selvää. Me kiitollisuudella muistelemme tätä kuluneen vuosisadan työtä, ja työntekijöitä, joista suurin osa jo on siirtynyt iäisyyden asuntoihin. Ennen kaikkea on annettava kiitos Jumalalle, jolta, niinkuin kirkonvihkimissaarnatekstissä (Jaak. 1: 17) sanotaan, kaikkalainen hyvä anto ja kaikkalainen täydellinen lahja tulee. «Hänelle, joka voi tehdä enemmän, monin verroin enemmän kuin kaikki mitä me anomme tai ymmärrämme, sen voiman mukaan, joka meissä vaikuttaa, hänelle olkoon kunnia seurakunnassa ja Kristuksessa Jeesuksessa kautta kaikkien sukupolvien ijankaikkisuuksien ijankaikkisuuksissa. Amen» (Ef. 3: 20. 21).

LAPPEENRANNAN MAAKUNTAKIRJASTO

25.

PK C

LAPPEENRANNAN MAAKUNTAKIRJASTO

28.

PK C

MAUNU, J.A.

KIVENNAVAN KIRKKO 11.7.1812-

11.7.1912

>>17253160 002 1 PKC